

МЕХАНІЗМИ ВИЯВЛЕННЯ ТА НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ ДРГ У ПРИФРОНТОВІЙ ЗОНІ

АНОТАЦІЯ

Сливкін Сергій Сергійович. *Механізми виявлення та нейтралізації диверсійно-розвідувальних груп у прифронтовій зоні.* – Рукопис.

Магістерська робота за спеціальністю **251 «Державна безпека»**. Київський інститут Національної гвардії України, Київ, 2025.

Магістерська робота присвячена дослідженню правових та організаційних механізмів виявлення і нейтралізації диверсійно-розвідувальних груп у прифронтовій зоні в умовах правового режиму воєнного стану. У роботі проаналізовано сучасні загрози державній безпеці, пов'язані з діяльністю диверсійно-розвідувальних груп, та визначено їх місце у структурі гібридних загроз.

Досліджено теоретико-правові засади протидії диверсійно-розвідувальній діяльності, особливості правового режиму прифронтової зони, а також роль і повноваження Національної гвардії України у системі забезпечення державної безпеки. Окрему увагу приділено проблемам міжвідомчої координації між суб'єктами сектору безпеки і оборони та правовим ризикам, що виникають у процесі прийняття управлінських рішень.

На основі аналізу чинного законодавства, практики його застосування та міжнародного досвіду сформульовано пропозиції щодо вдосконалення правових і організаційних механізмів протидії диверсійно-розвідувальним групам у прифронтовій зоні.

Результати дослідження можуть бути використані у практичній діяльності підрозділів Національної гвардії України, у сфері міжвідомчої взаємодії, а також у навчальному процесі під час підготовки фахівців з державної безпеки.

Ключові слова: державна безпека, диверсійно-розвідувальні групи, прифронтова зона, Національна гвардія України, воєнний стан, міжвідомча координація.

ABSTRACT

Slyvkin Serhii Serhiiiovych. *Mechanisms for Detection and Neutralization of Sabotage and Reconnaissance Groups in the Frontline Zone.* – Manuscript.

Master's thesis in specialty **251 “State Security”**. Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine, Kyiv, 2025.

The master's thesis is devoted to the study of legal and organizational mechanisms for detecting and neutralizing sabotage and reconnaissance groups in the frontline zone under the legal regime of martial law. The paper analyzes modern threats to state security associated with the activities of sabotage and reconnaissance groups and determines their role within the structure of hybrid threats.

The research examines theoretical and legal foundations of countering sabotage and reconnaissance activities, the specifics of the legal regime of the frontline zone, as well as the role and powers of the National Guard of Ukraine in the state security system. Particular attention is paid to issues of interagency coordination among security and defense sector entities and to legal risks arising during decision-making processes.

Based on the analysis of current legislation, law enforcement practice, and international experience, proposals are formulated to improve legal and organizational mechanisms for countering sabotage and reconnaissance groups in the frontline zone.

The research results can be applied in the practical activities of the National Guard of Ukraine, in the field of interagency cooperation, and in the educational process for training state security specialists.

Keywords: state security, sabotage and reconnaissance groups, frontline zone, National Guard of Ukraine, martial law, interagency coordination.

RÉSUMÉ (Français)

Slyvkin Serhii Serhiiiovych. *Mécanismes de détection et de neutralisation des groupes de sabotage et de reconnaissance dans la zone de première ligne.* – Manuscrit.

Mémoire de master dans la spécialité 251 « Sécurité de l'État ». Institut de Kyiv de la Garde nationale de l'Ukraine, Kyiv, 2025.

Le mémoire de master est consacré à l'étude des mécanismes juridiques et organisationnels de détection et de neutralisation des groupes de sabotage et de reconnaissance dans la zone de première ligne dans le cadre du régime juridique de la loi martiale. Le travail analyse les menaces contemporaines à la sécurité de l'État liées aux activités de ces groupes et détermine leur place dans la structure des menaces hybrides.

L'étude examine les fondements théoriques et juridiques de la lutte contre les activités de sabotage et de reconnaissance, les spécificités du régime juridique de la zone de première ligne, ainsi que le rôle et les compétences de la Garde nationale de l'Ukraine dans le système de sécurité de l'État. Une attention particulière est accordée aux problèmes de coordination interinstitutionnelle entre les acteurs du secteur de la sécurité et de la défense, ainsi qu'aux risques juridiques qui apparaissent dans le processus de prise de décisions de gestion.

Sur la base de l'analyse de la législation en vigueur, de la pratique de son application et de l'expérience internationale, des propositions ont été formulées afin d'améliorer les mécanismes juridiques et organisationnels de lutte contre les groupes de sabotage et de reconnaissance dans la zone de première ligne.

Les résultats de la recherche peuvent être utilisés dans les activités pratiques des unités de la Garde nationale de l'Ukraine, dans le domaine de la coopération interinstitutionnelle, ainsi que dans le processus de formation des spécialistes en sécurité de l'État.

Mots-clés : sécurité de l'État, groupes de sabotage et de reconnaissance, zone de première ligne, Garde nationale de l'Ukraine, loi martiale, coordination interinstitutionnelle.

ZUSAMMENFASSUNG (Deutsch)

Slyvkin Serhii Serhiiiovych. Mechanismen zur Aufdeckung und Neutralisierung von Sabotage- und Aufklärungsgruppen im Frontgebiet. – Manuskript.

Masterarbeit im Studiengang 251 „Staatliche Sicherheit“. Kiewer Institut der Nationalgarde der Ukraine, Kiew, 2025.

Die Masterarbeit widmet sich der Untersuchung rechtlicher und organisatorischer Mechanismen zur Aufdeckung und Neutralisierung von Sabotage- und Aufklärungsgruppen im Frontgebiet unter den Bedingungen des rechtlichen Regimes des Kriegsrechts. In der Arbeit werden moderne Bedrohungen der staatlichen Sicherheit analysiert, die mit der Tätigkeit solcher Gruppen verbunden sind, sowie deren Rolle innerhalb der Struktur hybrider Bedrohungen bestimmt.

Untersucht werden die theoretisch-rechtlichen Grundlagen der Bekämpfung von Sabotage- und Aufklärungstätigkeiten, die Besonderheiten des rechtlichen Regimes des Frontgebiets sowie die Rolle und die Befugnisse der Nationalgarde der Ukraine im System der staatlichen Sicherheit. Besondere Aufmerksamkeit wird den Problemen der ressortübergreifenden Koordination zwischen den Akteuren des Sicherheits- und Verteidigungssektors sowie den rechtlichen Risiken im Entscheidungsprozess gewidmet.

Auf der Grundlage der Analyse der geltenden Gesetzgebung, der Anwendungspraxis sowie der internationalen Erfahrung werden Vorschläge zur Verbesserung der rechtlichen und organisatorischen Mechanismen zur Bekämpfung von Sabotage- und Aufklärungsgruppen im Frontgebiet formuliert.

Die Forschungsergebnisse können in der praktischen Tätigkeit der Einheiten der Nationalgarde der Ukraine, im Bereich der ressortübergreifenden Zusammenarbeit sowie im Ausbildungsprozess zur Vorbereitung von Fachkräften im Bereich der staatlichen Sicherheit angewendet werden.

Schlüsselwörter: staatliche Sicherheit, Sabotage- und Aufklärungsgruppen, Frontgebiet, Nationalgarde der Ukraine, Kriegsrecht, ressortübergreifende Koordination.

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ ДИВЕРСІЙНО-РОЗВІДУВАЛЬНИМ ГРУПАМ У ПРИФРОНТОВІЙ ЗОНІ

- 1.1. Диверсійно-розвідувальні групи як феномен сучасних загроз: сутність, класифікація та правова природа**
- 1.2. Особливості правового режиму прифронтової зони в умовах воєнного стану**
- 1.3. Нормативно-правові механізми протидії ДРГ: стан регулювання та наявні прогалини**

РОЗДІЛ 2. ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ВИЯВЛЕННЯ ДРГ

- 2.1. Компетенція та повноваження Національної гвардії України у сфері виявлення диверсійно-розвідувальних груп**
- 2.2. Міжвідомча координація НГУ, ЗСУ та СБУ у процесі протидії розвідувально-диверсійним загрозам**
- 2.3. Технічні засоби та інформаційні платформи виявлення ДРГ: правові та практичні аспекти застосування**

РОЗДІЛ 3. ПРАВОВІ ЗАСОБИ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ ДРГ ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ

- 3.1. Правові підстави припинення діяльності ДРГ та порядок застосування заходів примусу**
- 3.2. Міжнародний досвід протидії диверсійно-розвідувальним загрозам та можливості його імплементації в Україні**
- 3.3. Вдосконалення правових та організаційних процедур протидії ДРГ у прифронтовій зоні**

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ВСТУП. Повномасштабна збройна агресія проти України з 24 лютого 2022 року зумовила докорінну трансформацію підходів до організації державної безпеки, особливо у прифронтових регіонах, де бойові дії та правовий режим перетинаються в єдиному оперативному просторі. Однією з найбільш актуальних загроз у цих умовах стало систематичне застосування противником **диверсійно-розвідувальних груп (ДРГ)**, діяльність яких спрямована на підрив обороноздатності України, проведення актів саботажу, збір розвідувальної інформації, дестабілізацію тилівих районів та створення умов для наступальних дій окупаційних військ. Такі групи діють приховано, поза класичною лінією фронту, що ускладнює їх своєчасне виявлення та нейтралізацію.

З огляду на це, проблема удосконалення механізмів протидії ДРГ набуває не лише оперативного, але й **стратегічного значення**. Її розв'язання потребує не ізольованих тактичних рішень, а поєднання **правових, організаційних та технічних підходів** у єдину систему, здатну діяти в умовах швидких змін оперативної обстановки. Саме тому у фокусі цього дослідження перебуває не лише виявлення проблем, але й визначення **інституційних шляхів їх подолання**, базованих на чинному законодавстві та бойовому досвіді сектору оборони України.

Актуальність теми зумовлена трьома ключовими факторами. **По-перше**, наявні механізми протидії ДРГ є фрагментарними і не завжди враховують специфіку прифронтового середовища, де рішення повинні ухвалюватись у режимі реального часу. **По-друге**, попри наявність правових підстав для застосування сили й спеціальних заходів, **процедурний рівень регламентації** залишається недостатнім, що створює ризики як для обороноздатності, так і для осіб, які ухвалюють рішення на місці події. **По-третє**, світовий досвід доводить, що ефективна протидія розвідувально-диверсійним загрозам вимагає поєднання інструментів, які традиційно належать до різних сфер — військової, правоохоронної та інформаційної.

У законодавстві України поняття диверсії, шпигунства та інших суміжних явищ визначено низкою нормативно-правових актів, однак **комплексна**

категорія ДРГ не має чіткого нормативного закріплення, що ускладнює формування процесуальних алгоритмів реагування. У зв'язку з цим особливого значення набуває аналіз правової природи діяльності ДРГ та встановлення меж застосування повноважень суб'єктами сектору безпеки. У роботі головна увага приділяється Національній гвардії України як суб'єкту, що поєднує **військовий статус і правоохоронні функції, що робить її одним із ключових елементів протидії у прифронтовій зоні.**

Важливою передумовою наукової обґрунтованості дослідження є опора на **чинні нормативні акти**, зокрема Конституцію України, закони України «Про оборону України», «Про правовий режим воєнного стану», «Про Національну гвардію України», «Про Службу безпеки України», а також відповідні накази та директиви сектору безпеки й оборони. Додаткову цінність становлять матеріали міжнародних досліджень і досвід держав, які мають тривалу практику протидії гібридним загрозам.

Зв'язок роботи з практичними потребами полягає у тому, що сформульовані пропозиції могли б бути покладені в основу **відомчих інструкцій, алгоритмів початкового реагування**, а також процедур міжвідомчої координації. Відповідно, робота має не лише теоретичний, але й **прикладний характер**, що відповідає сучасним вимогам підготовки фахівців у сфері державної безпеки.

Мета роботи полягає у **комплексному аналізі правових та організаційних механізмів виявлення і нейтралізації ДРГ у прифронтовій зоні**, а також у визначенні напрямів їх удосконалення шляхом адаптації нормативної бази та запровадження процедурної інтеграції між суб'єктами сектору безпеки України.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

- проаналізувати правову природу діяльності ДРГ та її місце у системі загроз державній безпеці;
- визначити стан нормативного забезпечення протидії ДРГ у прифронтовій зоні;
- з'ясувати роль та повноваження НГУ у механізмі виявлення й реагування;

- дослідити проблемні аспекти міжвідомчої взаємодії;
- узагальнити міжнародний досвід та можливості його адаптації;
- сформулювати пропозиції щодо вдосконалення механізмів реагування на загрозу діяльності ДРГ.

Об'єктом дослідження виступає **система забезпечення державної безпеки у прифронтовій зоні** в умовах дії правового режиму воєнного стану. Предмет дослідження — **правові та організаційні механізми виявлення і нейтралізації диверсійно-розвідувальних груп**, включно з процедурними аспектами міжвідомчої взаємодії та практикою застосування наявних повноважень у динамічному бойовому середовищі. Такий розподіл дозволяє відокремити площину нормативних вимог від площини реального застосування, уникаючи ситуації, коли оцінка здобутих результатів відбувається поза контекстом оборонної обстановки.

Методологічну основу дослідження складає **комплексний підхід**, що включає аналіз чинного законодавства, порівняльно-правовий метод, історико-правовий аналіз (у тій мірі, в якій це не виходить за рамки відкритих джерел), системний підхід до вивчення міжвідомчої взаємодії, а також елементи **практико-орієнтованого аналізу**, що спирається на публічно відомі приклади з реальних бойових дій. Застосування зазначених методів дозволяє оцінити не лише структуру правових механізмів, але й їх **функціональну спроможність** в умовах оборони України.

Наукова новизна роботи полягає у **синтезі правової та оперативно-організаційної площин** для створення цілісного уявлення про механізм протидії ДРГ. Уперше на рівні магістерського дослідження сформовано підхід, у межах якого механізм протидії розглядається як **послідовність юридично значущих рішень**, а не як набір ізольованих дій окремих структур. Це дозволяє оцінювати ефективність системи не лише за результатом (затримання/нейтралізація), але й за **конструкцією процесу**, що до цього результату веде. Зміщення акценту на процедурний рівень формує умови для розроблення алгоритмів, які можна адаптувати до потреб конкретного підрозділу.

У ході дослідження обґрунтовується теза про те, що **військовий і правоохоронний підходи не є взаємовиключними**, а мають формувати конвергентну модель, у якій оперативна необхідність узгоджується з правовими обмеженнями через процедури. Саме такий підхід дозволяє командирам діяти в умовах невизначеності із мінімальним ризиком правових наслідків у разі, якщо рішення було ухвалено добросовісно, у рамках наданих повноважень і з урахуванням характеру обстановки.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що сформульовані пропозиції можуть бути використані у:

- **розробленні внутрішніх протоколів НГУ** щодо початкового реагування на ознаки діяльності ДРГ;
- **уточненні повноважень** посадових осіб у прифронтових секторах;
- підготовці рекомендацій для **міжвідомчих центрів координації**, включно з можливістю створення спільних пунктів обміну інформацією;
- визначенні базових вимог до **процедурної легалізації даних**, отриманих технічними засобами (БПЛА, сенсори, системи ситуаційної обізнаності на кшталт DELTA);
- підготовці **навчальних матеріалів** для службовців, які виконують функції з реагування у прифронтовій зоні.

У роботі не використовувались відомості з обмеженим доступом. Усі приклади, що походять з бойової практики, наведені у **знеособленій формі** без зазначення конкретних підрозділів, посадових осіб або секторів оборони; при цьому їх зміст передано настільки точно, наскільки це можливо без порушення режиму секретності. Такий підхід забезпечує баланс між **прикладним характером дослідження** і дотриманням вимог інформаційної безпеки.

Структурно робота складається з **вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел**. Перший розділ присвячений теоретико-правовим засадам протидії ДРГ. Другий — аналізу механізмів виявлення у діяльності НГУ та взаємодії із суміжними структурами. Третій — питанням нейтралізації загроз, міжнародному досвіду та шляхам удосконалення нормативно-процедурного забезпечення. Логіка побудови роботи відображає послідовність, у якій протидія

реалізується на практиці: **від визначення загрози — через її встановлення та фіксацію — до процесуального врегулювання результатів.**

У цілому, обґрунтованість обраної теми визначається її прикладною значущістю та **потребою оновлення механізмів державної безпеки** з урахуванням сучасного характеру загроз. Робота має не лише дослідницький, але й концептуально-прикладний потенціал, що дозволяє розглядати її як основу для подальшого нормативного та інструктивного опрацювання.

Важливою особливістю дослідження є його **зв'язок з практичними завданнями підготовки фахівців у сфері державної безпеки**, зокрема в контексті вимог, що висуваються до офіцерів Національної гвардії України. Питання, порушені у роботі, узгоджуються з освітньо-професійною програмою спеціальності, а також із завданнями, визначеними у нормативно-правових актах, що регулюють діяльність НГУ у сфері територіальної оборони, охорони громадського порядку, забезпечення правового режиму воєнного стану та участі у бойових діях. Таким чином, дослідження не розглядається ізольовано від завдань, які стоять перед підрозділами НГУ на практиці, а пропоновані рішення орієнтовані на **реалії прифронтових регіонів**, де правовий та тактичний виміри взаємодіють без чітких меж.

З огляду на зазначене, результати дослідження мають потенціал застосування під час:

- розроблення **локальних інструкцій** для підрозділів, що виконують завдання у зоні бойових дій;
- створення **моделей початкового реагування** в умовах оперативної невизначеності;
- формування **планів взаємодії** між НГУ, СБУ, ЗСУ та Національною поліцією у питаннях протидії розвідувально-диверсійним загрозам;
- підготовки особового складу до **прийняття рішень**, що мають одночасно тактичні та правові наслідки.

Особистий внесок автора полягає у **систематизації проблемних аспектів** протидії ДРГ, які виникають на стику бойової обстановки та правового регулювання, та у формуванні пропозицій щодо їх подолання шляхом

процедурної модернізації. У роботі відображено результати власних спостережень за функціонуванням підрозділів у зоні бойових дій (у межах того, що дозволено передавати без порушення режиму доступу), що додає дослідженню **прикладного характеру** та дозволяє уникнути відірваності від реальних умов служби.

Науково-практичне значення результатів роботи полягає у їх придатності для подальшого застосування в освітньому процесі, підготовці методичних матеріалів, а також у діяльності командирів, які відповідають за організацію протидії ДРГ на тактичному рівні. Водночас сформульовані у роботі підходи можуть бути використані як **довідковий матеріал** для вироблення рекомендацій щодо удосконалення нормативного забезпечення на рівні відомчих актів.

Структура магістерської роботи зумовлена логікою дослідження та складається з:

вступу, трьох розділів, у яких послідовно розглядаються теоретико-правові засади протидії ДРГ, механізми виявлення та міжвідомчої взаємодії, а також порядок нейтралізації загроз та можливості впровадження міжнародного досвіду; **висновків** за результатами проведеного дослідження; та **списку використаних джерел**. Така структура відповідає загальноприйнятим вимогам до наукових робіт та дозволяє забезпечити цілісність викладу матеріалу.

Вирішення поставлених завдань сприятиме підвищенню ефективності діяльності підрозділів, відповідальних за протидію диверсійно-розвідувальним загрозам у прифронтовій зоні, та створить **підґрунтя для подальших досліджень** у цій сфері.

1.1. Поняття та правова природа диверсійно-розвідувальних груп як загрози державній безпеці України

Диверсійно-розвідувальні групи (ДРГ) у сучасних умовах воєнного конфлікту виступають одним із ключових інструментів гібридної війни, що поєднує у собі воєнні, інформаційні, психологічні та підривні механізми впливу. У правовій площині ДРГ розглядаються як організовані групи осіб, діяльність яких спрямована на завдання шкоди державній безпеці України шляхом здійснення підривних, розвідувальних, терористичних чи інформаційно-психологічних дій. Законодавство України не містить єдиного кодифікованого визначення цього поняття, однак з аналізу норм права та практики його застосування вбачається, що діяльність ДРГ охоплюється рядом правових режимів, насамперед у сфері національної безпеки, оборони, боротьби з тероризмом і протидії розвіддіяльності іноземних держав.

Поняття «диверсія» та «розвідка» у різних нормативно-правових актах України розкриваються фрагментарно, однак у поєднанні дозволяють сформулювати узагальнене уявлення про правову природу диверсійно-розвідувальних груп. Так, відповідно до законодавства України, диверсія розглядається як діяльність, спрямована на знищення або пошкодження об'єктів, що мають важливе значення для обороноздатності чи безпеки держави, а також на дестабілізацію функціонування органів державної влади, військових формувань або критичної інфраструктури. Розвідувальна діяльність, своєю чергою, пов'язується із збиранням, обробкою, передачею та використанням інформації, що становить державну таємницю чи є важливою для забезпечення оборони держави. Об'єднання цих двох явищ у межах єдиного поняття «ДРГ» відображає комплексний характер загрози, що поєднує матеріальне ураження, збір інформації, агентурну роботу та психологічний вплив.

Правова природа ДРГ в Україні визначається через призму кількох правових режимів, що відображає багатовимірність цієї загрози. У межах правового режиму воєнного стану, визначеного Законом України «Про правовий режим воєнного стану», діяльність силових структур щодо протидії диверсійним загрозам здійснюється із застосуванням розширених повноважень військових

формувань та спеціальних служб. У сфері боротьби з тероризмом, визначеній Законом України «Про боротьбу з тероризмом», ДРГ можуть класифікуватися як суб'єкти, що здійснюють терористичну діяльність, якщо їхні дії мають на меті залякування населення, вплив на органи влади чи міжнародні організації або дестабілізацію громадської безпеки. У сфері контррозвідувальної діяльності правове регулювання забезпечується Законом України «Про контррозвідувальну діяльність», який визначає правові підстави та повноваження Служби безпеки України щодо запобігання розвідувальним і підливним акціям проти держави.

У цьому контексті ДРГ виступають елементом системної розвідувально-підливної діяльності, що здійснюється в інтересах іноземної держави з метою завдання стратегічної шкоди обороноздатності, державному управлінню та суспільній стабільності України. Вони можуть діяти як автономно, так і у взаємодії з агентурними мережами, незаконними збройними формуваннями, кримінальними угрупованнями або спеціальними службами іноземних держав. Комплексність їх діяльності ускладнює ідентифікацію та класифікацію ДРГ у правовому полі, що створює потенційні прогалини у правозастосуванні та потребує системного вдосконалення нормативного регулювання.

Проблема визначення правового статусу ДРГ ускладнюється також тим, що у практиці сучасної війни вони поєднують ознаки комбатантів, незаконних збройних формувань, терористичних груп, агентурних мереж та осіб, залучених до розвідувальної діяльності. Це ставить перед правовою системою України завдання формування комплексного підходу, який дозволив би ідентифікувати ДРГ у залежності від характеру їхньої діяльності, ступеня організованості, приналежності до іноземних суб'єктів і фактичних наслідків їхніх дій. У цьому аспекті ключову роль відіграє **мета діяльності групи**, оскільки саме вона визначає правовий режим реагування: у разі спроби знищення об'єктів критичної інфраструктури чи вчинення підливних акцій застосовується антитерористичне законодавство, у випадку збору інформації про оборонні об'єкти — контррозвідувальне, а при координації з військовими формуваннями іноземної держави — норми міжнародного гуманітарного права.

Правова оцінка діяльності диверсійно-розвідувальних груп у прифронтовій зоні повинна здійснюватися з урахуванням особливостей просторово-правового характеру цієї території. Прифронтна зона є простором, у межах якого зберігається ризик активних бойових дій, функціонує розширений правовий режим безпеки та діє спеціальна компетенція військових формувань і правоохоронних органів. Відсутність законодавчо закріпленого єдиного визначення прифронтової зони створює труднощі для практичного застосування правових норм, зокрема у питаннях розмежування повноважень суб'єктів сектору безпеки, визначення прав і обов'язків цивільного населення, а також порядку реагування на диверсійно-розвідувальні загрози.

Комплексний характер діяльності ДРГ, спрямованої на підривну діяльність у прифронтовій зоні, вимагає формування **єдиної правової моделі реагування**, яка б передбачала чітку ідентифікацію групи, визначення правового режиму її діяльності, законних підстав і меж застосування сили з боку державних органів, а також порядок документування і доказування фактів диверсійної діяльності. Формування такої моделі є ключовим напрямом удосконалення системи забезпечення державної безпеки України в умовах сучасних гібридних загроз.

У науково-правовому дискурсі діяльність диверсійно-розвідувальних груп розглядається як загроза, що поєднує риси воєнного, кримінального, терористичного та інформаційно-психологічного впливу. Така багатовимірність породжує складнощі для формування уніфікованого правового визначення, адже будь-яка спроба звести ДРГ до виключно «військового» або «кримінального» явища неминуче призводить до втрати частини змісту їх правової природи. У зв'язку з цим у сучасних дослідженнях все більшого поширення набуває підхід, відповідно до якого диверсійно-розвідувальні групи доцільно розглядати як **суб'єкт гібридної загрози**, що діє у правовому полі одночасно кількох секторів: оборонного, правоохоронного, контррозвідувального та інформаційного.

З точки зору права, ключовим елементом ідентифікації ДРГ є **мета та спрямованість їх діяльності**, а саме:

- завдання шкоди обороноздатності держави;
- підрив функціонування органів державної влади;

- знищення або порушення роботи об'єктів критичної інфраструктури;
- збирання розвідувальних відомостей на користь іноземної держави;
- створення умов для деморалізації населення чи військових;
- забезпечення інформаційно-психологічного супроводу збройної агресії.

Саме наявність **цілеспрямованої шкоди державній безпеці** виступає базовою ознакою, що надає можливість класифікувати діяльність ДРГ у межах правової системи України. Водночас цей підхід потребує уточнення у законодавстві, оскільки чинні нормативні акти використовують різні терміни («диверсія», «розвідувальна діяльність», «терористичний акт», «незаконне збройне формування»), які не завжди корелюють між собою та не забезпечують однозначної правової кваліфікації дій ДРГ.

Особливої складності набуває правове реагування на діяльність ДРГ у **прифронтовій зоні**, яка характеризується поєднанням ознак зони бойових дій та території з частково діючою цивільною інфраструктурою. На відміну від районів активних бойових дій, де правовий режим і компетенція суб'єктів сектору безпеки визначаються переважно військовими статутами та нормами міжнародного гуманітарного права, прифронтowa зона потребує **підвищеної правової визначеності**. Це пов'язано з тим, що тут одночасно присутні:

- цивільне населення;
- об'єкти критичної та соціальної інфраструктури;
- розгорнуті сили оборони;
- загроза спроб проникнення та диверсійних дій противника.

За таких умов правовий статус ДРГ не може визначатися лише за фізичним фактом участі у бойових діях чи наявністю озброєння. Потребується **системний підхід**, який враховує контекст, ступінь організованості групи, її комунікацію з іноземними суб'єктами, доступ до ресурсів та характер завданої шкоди. Саме тому ефективне реагування на діяльність ДРГ вимагає чіткого розмежування компетенції суб'єктів: Служби безпеки України, Національної гвардії України, Збройних Сил України, Національної поліції та інших органів, що залучаються до забезпечення безпеки прифронтової зони.

Національна гвардія України відіграє у цьому процесі **подвійну роль**: як військове формування з правоохоронними функціями вона забезпечує громадську безпеку, участь у спеціальних операціях та охорону стратегічних об'єктів, а також виконує завдання щодо виявлення та затримання підозрюваних у диверсійній діяльності осіб. Правовий статус НГУ у контексті протидії ДРГ визначається сукупністю загальних норм (Конституція України, Закон України «Про Національну гвардію України», Закон України «Про Національну безпеку України») та спеціальних нормативних актів, що деталізують повноваження щодо застосування сили, перевірки документів, здійснення превентивних заходів, патрулювання та блокування територій.

Важливо зазначити, що **правова невизначеність прифронтової зони** у чинному законодавстві ускладнює застосування механізмів протидії ДРГ на практиці. Відсутність чіткого нормативного закріплення цього поняття призводить до розбіжностей у визначенні меж повноважень суб'єктів сектору безпеки, створює ризики дублювання функцій та, навпаки, утворення прогалин відповідальності, коли певні дії залишаються поза компетенцією конкретного органу. У підсумку це негативно впливає на швидкість реагування, створює умови для юридичних колізій та ускладнює взаємодію між військовими і цивільними адміністраціями.

Таким чином, правова природа диверсійно-розвідувальних груп визначається не стільки їхньою організаційною структурою чи озброєнням, скільки **юридично значущою метою діяльності та наслідками заподіяної шкоди** у контексті державної безпеки України. Це формує основу для вибору правового режиму реагування: застосування антитерористичного законодавства, механізмів контррозвідувальної діяльності, норм міжнародного гуманітарного права або внутрішньодержавних положень воєнного стану.

Узагальнення правових характеристик діяльності диверсійно-розвідувальних груп дозволяє визначити ключові **критерії їх ідентифікації**, які мають значення для встановлення правового режиму реагування з боку держави. До таких критеріїв доцільно віднести:

1. **Суб'єкту належність** — стійкий зв'язок із іноземною державою, організованою групою або структурою, що діє в інтересах держави-агресора. У низці випадків ДРГ можуть функціонувати через агентурні мережі чи посередників, що ускладнює пряму кваліфікацію їхніх дій, однак не знімає факту існування загрози державній безпеці.

2. **Характер діяльності**, що виражається у вчиненні дій, які мають системний і цілеспрямований характер: диверсії, збирання інформації, підривні акції, координація збройних формувань противника, проникнення на стратегічні об'єкти, сприяння наступальним операціям.

3. **Мета діяльності**, яка безпосередньо пов'язана зі створенням умов для підриву обороноздатності України, дискредитації органів влади, порушення роботи критичної інфраструктури або дестабілізації тилівих районів, зокрема прифронтової зони.

4. **Наслідки діяльності**, що виявляються у формі матеріальних збитків, втрат особового складу, порушення роботи транспортних коридорів, логістики, комунікацій або психоемоційного впливу на військовослужбовців і населення.

У сукупності ці критерії формують правову підставу для кваліфікації діяльності ДРГ у межах чинного законодавства України. Водночас їх недостатня деталізація у нормативних актах створює простір для правових колізій. Зокрема, відсутність уніфікованої класифікації ДРГ у законодавстві України може призвести до неоднакового застосування правових норм, що своєю чергою впливає на ефективність реагування на загрози.

Питання **правової кваліфікації** діяльності диверсійно-розвідувальних груп є одним із найбільш проблемних у процесі правозастосування. У практиці правоохоронних органів та військових формувань спостерігаються випадки, коли аналогічні за характером дії трактуються як диверсійні, терористичні, шпигунські або такі, що пов'язані з незаконним збройним формуванням. Це свідчить про необхідність формування єдиного підходу до визначення правового статусу ДРГ на законодавчому рівні, який би передбачав розмежування відповідальності та компетенції суб'єктів сектору безпеки і оборони.

В умовах прифронтової зони правова невизначеність посилюється тим, що **фактичний характер загрози змінюється динамічно**, залежно від оперативної обстановки. ДРГ можуть діяти у таких формах, як:

- короткочасні рейди з метою розвідки місцевості або позицій оборони;
- проникнення з метою встановлення маяків для наведення артилерії чи авіації;
- диверсійні акти щодо критичної або військової інфраструктури;
- створення мережі спостереження;
- інформаційно-психологічний вплив через локальні канали комунікації.

Таке різноманіття форм діяльності зумовлює необхідність використання **гнучких правових інструментів**, які здатні забезпечити своєчасне реагування на загрозу, не виходячи за межі законності. У цьому контексті важливе значення має співвідношення між нормами міжнародного гуманітарного права, що регулюють застосування сили у воєнний час, та внутрішньодержавним законодавством України, яке визначає порядок діяльності військових формувань і правоохоронних органів.

Заслужує уваги і те, що діяльність ДРГ може містити ознаки **міжнародного злочину**, якщо вона здійснюється у складі регулярних чи нерегулярних формувань іноземної держави, залучених до ведення збройного конфлікту. У таких випадках застосовується не лише внутрішньодержавне право, а й норми міжнародного публічного права, включно з положеннями міжнародних конвенцій, що регулюють ведення війни і відповідальність за воєнні злочини. Це створює підґрунтя для співпраці України з міжнародними інституціями у сфері документування злочинів, вчинених диверсійно-розвідувальними групами.

Окремим аспектом правової природи ДРГ є **питання легітимності застосування сили** проти них з боку держави. У прифронтовій зоні такі дії повинні здійснюватися з урахуванням балансу між вимогами оперативної необхідності та нормами права. Перевищення повноважень або порушення процедури може мати як внутрішньополітичні, так і міжнародно-правові наслідки, особливо в умовах підвищеної уваги світової спільноти до ситуації в Україні. Тому важливим завданням є розроблення чітких правових алгоритмів

застосування сили, затримання, особистого огляду, обмеження пересування, блокування територій та інших заходів протидії ДРГ.

Таким чином, правова природа диверсійно-розвідувальних груп формується на перетині кількох правових режимів і вимагає від держави вироблення **комплексної моделі ідентифікації та реагування**, що враховує як військові, так і правоохоронні, контррозвідувальні та інформаційні компоненти. Така модель має бути закріплена у законодавстві України та підтримана відповідними організаційними механізмами, що забезпечать оперативність і результативність протидії ДРГ у прифронтовій зоні.

Сучасні особливості ведення війни та трансформація безпекового середовища вимагають перегляду підходів до визначення **державної безпеки** як правової категорії, що безпосередньо пов'язана з діяльністю диверсійно-розвідувальних груп. У національному законодавстві державна безпека визначається як захищеність життєво важливих інтересів людини, суспільства та держави від внутрішніх і зовнішніх загроз. ДРГ у цьому контексті становлять **зовнішню воєнно-політичну загрозу**, яка водночас має ознаки внутрішнього небезпечного впливу, оскільки спрямована на підлив конституційного ладу, суверенітету і територіальної цілісності України.

У прифронтовій зоні вплив ДРГ відображається у двох взаємопов'язаних вимірах:

по-перше, як пряма військово-підбивна загроза, що може реалізовуватися через диверсії, теракти, підриви об'єктів інфраструктури, влаштування засідок, спроби встановлення корекції вогню;

по-друге, як загроза інформаційно-психологічної дестабілізації, що може виявлятися у поширенні панічних чуток, фейкових повідомлень, провокуванні недовіри до органів державної влади та військового командування. Саме поєднання цих форм впливу створює **ефект множинної загрози**, що суттєво ускладнює правову кваліфікацію дій ДРГ та визначення проблематики їх нейтралізації.

Окремої уваги потребує питання **правових обмежень і допустимості методів протидії** діяльності ДРГ у прифронтовій зоні. На відміну від зони

активних бойових дій, де застосування сили значною мірою регламентується нормами міжнародного гуманітарного права, правовий режим прифронтової території частково підпадає під дію положень національного законодавства про обмеження прав і свобод людини в умовах воєнного стану. Це означає, що застосування державою сили та превентивних заходів має бути **обґрунтованим і пропорційним**, з дотриманням встановлених процедур, документуванням рішень і забезпеченням можливості наступного контролю законності проведених дій.

Правовий аналіз ситуацій, пов'язаних із діяльністю ДРГ, показує, що у держави на практиці виникає **необхідність балансування між безпекою і правом**, оскільки надмірне звуження правового поля в інтересах оперативності може призвести до зловживань, а надмірне обмеження повноважень — до втрати часу і збільшення ризиків для населення й сил оборони. Саме тому ефективне реагування на діяльність ДРГ передбачає наявність **чітких правових підстав та прозорого алгоритму дій**, який враховує співвідношення повноважень суб'єктів сектору безпеки у конкретній оперативній ситуації.

Одним із ключових недоліків чинного правового регулювання є відсутність **єдиного нормативного документа**, який би комплексно визначав порядок виявлення та нейтралізації диверсійно-розвідувальних груп у прифронтовій зоні. На практиці державні органи керуються окремими положеннями законів, указів, наказів і відомчих інструкцій, що створює ризик фрагментарності правозастосування та потенційних суперечностей. У підсумку це може призводити до ситуацій, коли правові підстави дій одного суб'єкта не узгоджуються із повноваженнями іншого, що створює **вакуум відповідальності** або, навпаки, **накладання юрисдикцій**, ускладнюючи прийняття рішень.

З огляду на наведене доцільним є формування **комплексного правового механізму**, який би поєднував елементи:

- законодавчого визначення ключових понять;
- регламентації компетенції державних органів у прифронтовій зоні;
- визначення процедур виявлення, документування, затримання та передачі підозрюваних;

- координаційного механізму між НГУ, ЗСУ, СБУ та іншими органами;
- правових гарантій дотримання законності та недопущення зловживань.

Важливим напрямом розвитку законодавства є створення умов для **міжвідомчої інформаційної взаємодії**, що передбачає обмін оперативними даними, можливість використання єдиних баз даних, узгодженість дій у реальному часі та застосування сучасних технологічних засобів спостереження й аналізу. У цьому контексті Національна гвардія України може виконувати роль **центральної ланки**, яка поєднує правоохоронний і військовий сегменти реагування через наявні інституційні можливості.

З урахуванням наведених аспектів правова природа діяльності ДРГ у прифронтовій зоні характеризується як **правовий феномен підвищеної складності**, що вимагає одночасного використання норм кількох галузей права, а також адаптації правозастосовної практики до умов гібридного збройного конфлікту. Саме тому подальші розділи дослідження зосереджуються на аналізі механізмів виявлення та нейтралізації ДРГ, а також визначенні шляхів удосконалення нормативно-правового та організаційного забезпечення діяльності суб'єктів сектору безпеки в умовах воєнного стану.

Узагальнюючи вищенаведене, слід відзначити, що диверсійно-розвідувальні групи виступають **комплексною загрозою**, ідентифікація та правова оцінка якої вимагає системного підходу. У наявних умовах воєнного стану та бойових дій на території України ДРГ можуть бути розглянуті як суб'єкти діяльності, що посягають на державну безпеку у трьох ключових сферах:

1. **Військово-стратегічний**, шляхом збору розвідувальних відомостей, корегування вогню, здійснення диверсійних атак на стратегічні й оборонні об'єкти;
2. **Правоохоронний**, через вплив на громадську безпеку, спроби дестабілізації функціонування органів державної влади й місцевого самоврядування;
3. **Інформаційно-психологічний**, через поширення дезінформації, провокування паніки, підрив довіри до воєнно-політичного

керівництва держави та створення сприятливих умов для проведення інформаційних операцій ворога.

Сукупність цих форм впливу визначає ДРГ як **елемент гібридної агресії**, що діє за межами класичного розуміння комбатантів, диверсійних формувань або терористичних груп. Саме тому правова природа діяльності ДРГ не може бути зведена до одного правового режиму чи галузі права, і потребує **інтегрованого підходу**, що поєднує норми воєнного, кримінального, антитерористичного, контррозвідувального законодавства та положення міжнародного гуманітарного права.

Не менш важливою є проблема **доказовості** діяльності диверсійно-розвідувальних груп, що безпосередньо пов'язана із правозастосовною практикою. У прифронтовій зоні збирання доказів ускладнюється оперативною обстановкою, ризиками для особового складу, частковою відсутністю цивільного населення, пошкодженням об'єктів або обмеженим доступом до місць подій. Це висуває додаткові вимоги до **процесуальної фіксації фактів діяльності ДРГ**, які повинні здійснюватися з дотриманням вимог чинного законодавства України та з урахуванням можливості подальшої судової перспективи справи.

Процесуальна складова є визначальною для забезпечення законності реагування на діяльність ДРГ, оскільки помилки на цьому етапі можуть нівелювати результати операції, створити підстави для оскарження дій силових структур або навіть стати інструментом інформаційно-психологічного впливу противника. Саме тому нормативне регулювання повинно містити **чіткі процесуальні стандарти**, що регламентують порядок фіксації доказів, затримання підозрюваних, вилучення речей і документів, проведення огляду місцевості, опитування свідків та інші процесуальні дії у прифронтовій зоні.

У контексті протидії ДРГ суттєве значення має також **взаємодія на горизонтальному та вертикальному рівнях**.

Горизонтальна взаємодія передбачає координацію дій між суб'єктами сектору безпеки та оборони (НГУ, СБУ, ЗСУ, НПУ, ДПСУ), що дозволяє уникнути дублювання функцій, забезпечити оперативний обмін інформацією та сформувати єдиний підхід до оцінки загроз.

Вертикальна взаємодія включає підпорядкованість, оперативне управління, відповідальність командування і цивільних адміністрацій, що забезпечує управлінську цілісність процесу реагування на загрозу та унеможливорює правовий вакуум рішень.

З урахуванням зростання масштабів і динаміки діяльності диверсійно-розвідувальних груп доцільним є розроблення і впровадження національної **доктрини протидії ДРГ**, яка б системно визначила:

- понятійно-категоріальний апарат і класифікацію ДРГ;
- правові режими їх ідентифікації;
- алгоритми взаємодії суб'єктів сектору безпеки;
- правила застосування сили та спеціальних засобів;
- процедури документування і передачі затриманих;
- вимоги до інформаційної взаємодії та кіберзахисту.

Запровадження такого документа могло б стати нормативною основою для уніфікації правозастосування, усунення правових прогалин та забезпечення **принципу невідворотності відповідальності** осіб, причетних до діяльності диверсійно-розвідувальних груп.

Узагальнюючи результати проведеного аналізу, можна зробити висновок, що ДРГ становлять багатовимірну загрозу державній безпеці України, а їх правова природа визначається **поєднанням ознак воєнної, терористичної, контррозвідувальної та інформаційної діяльності**. Водночас наявні прогалини у законодавстві України щодо правового статусу та механізмів реагування на діяльність ДРГ потребують удосконалення, що й обумовлює необхідність подальшого дослідження механізмів виявлення та нейтралізації диверсійно-розвідувальних груп у наступних розділах магістерської роботи.

1.2. Правовий режим прифронтової зони в умовах воєнного стану

Правовий режим прифронтової зони в Україні формується на основі поєднання норм внутрішньодержавного законодавства та положень міжнародного гуманітарного права, що регулюють поведінку держави та її інституцій у період збройної агресії. Прифронтowa зона не має усталеного та уніфікованого визначення у законодавстві України, однак на практиці сприймається як територія, прилегла до району ведення бойових дій, на якій зберігається підвищена ймовірність проникнення ДРГ, здійснення диверсійних актів та інших злочинів проти державної безпеки.

У контексті правового регулювання прифронтowa зона є **територією з особливим правовим статусом**, що визначається динамічно - залежно від зміни лінії фронту, рішень військового командування та ситуаційної загрози. Це означає, що межі прифронтової зони можуть змінюватися, а характер правових обмежень — відрізнятися у конкретний період часу. Таке положення відображає принцип **адаптивності правового режиму**, який дозволяє державі реагувати на загрозу в режимі реального часу, не чекаючи внесення змін до законодавчих актів.

В Україні правове регулювання прифронтової зони здійснюється через **систему спеціальних правових режимів**, основними з яких є:

- **воєнний стан**, що визначає загальні обмеження прав і свобод громадян, повноваження військових формувань і цивільних адміністрацій;
- **правовий режим надзвичайного стану**, положення якого застосовуються в частині, що не суперечить законодавству про воєнний стан;
- **правовий режим контртерористичних операцій**, у межах якого можуть діяти спеціальні процедури виявлення та нейтралізації загроз.

Ключовим нормативним документом, що регулює ці питання, є Закон України «**Про правовий режим воєнного стану**», який надає державі право обмежувати окремі конституційні права громадян, запроваджувати спеціальний порядок пересування, контролювати інформаційний простір, залучати військові формування до охорони громадського порядку та виконання функцій, які в мирний час властиві правоохоронним органам. У межах прифронтової зони це

створює законодавчі підстави для застосування розширених повноважень, зокрема щодо:

- **перевірки документів та огляду осіб;**
- **обмеження або заборони пересування у певних напрямках;**
- **встановлення комендантської години;**
- **контролю об'єктів інфраструктури та транспорту;**
- **введення спеціального режиму в'їзду/виїзду.**

Усі ці заходи мають безпосереднє значення для протидії діяльності ДРГ, оскільки дозволяють обмежити їх мобільність, ускладнити логістику проникнення та спростити виявлення підозрілої активності на території. Однак одночасно вони створюють ризики для правового статусу громадян, що вимагає **строного дотримання принципу пропорційності дій.**

Важливу роль у регулюванні прифронтової зони відіграє **інститут військових адміністрацій**, створених відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану». Такі адміністрації здійснюють повноваження органів місцевого самоврядування та виконавчої влади на тимчасово окупованих та прифронтових територіях, забезпечуючи управління публічною сферою, взаємодію з військовими підрозділами та забезпечення обороноздатності. Наявність військових адміністрацій створює **правову основу для оперативного управління ризиками**, пов'язаними з діяльністю диверсійно-розвідувальних груп.

Міжнародно-правовий компонент правового режиму прифронтової зони базується на нормах **Женевських конвенцій 1949 року та додаткових протоколів до них**, що регулюють поведінку сторін у збройних конфліктах і визначають статус цивільних осіб, комбатантів і некомбатантів. Це означає, що навіть за умов воєнного стану державні органи зобов'язані враховувати **гуманітарні обмеження** при застосуванні сили, зокрема щодо цивільного населення.

Таким чином, правовий режим прифронтової зони виступає **багаторівневою конструкцією**, що поєднує норми національного законодавства та міжнародного права для створення безпечового середовища, здатного

протистояти загрозам з боку диверсійно-розвідувальних груп. Це вимагає від суб'єктів сектору безпеки та оборони чіткого знання правових норм, алгоритмів взаємодії та меж своїх повноважень, що має стати предметом подальшого дослідження у межах цього розділу.

Правовий режим прифронтової зони характеризується **двосторонньою природою**, оскільки він одночасно має елементи як **військової юрисдикції**, так і **цивільного правового порядку**, що частково зберігає чинність. Це створює унікальний правовий простір, у межах якого рішення щодо обмеження прав, застосування сили, проведення спеціальних заходів та координації дій державних органів повинні здійснюватися у суворій відповідності до чинного законодавства. Саме тому прифронтowa зона розглядається як **простір “правової адаптації”**, де норми мирного часу співіснують із нормами правового режиму воєнного стану.

Важливу роль у забезпеченні законності дій у прифронтовій зоні відіграє **система нормативних актів**, що визначають повноваження конкретних суб'єктів. До таких нормативних актів належать:

- Конституція України, яка встановлює базові принципи обмеження конституційних прав під час воєнного стану;
- Закон України *«Про правовий режим воєнного стану»* – визначає загальні правила функціонування органів влади та силових структур;
- Закон України *«Про оборону України»* – регулює питання застосування ЗСУ;
- Закон України *«Про Національну гвардію України»* – закріплює повноваження НГУ у сфері забезпечення безпеки;
- Закон України *«Про контррозвідувальну діяльність»* – визначає правові підстави для протидії розвідувально-підривним діям;
- Закон України *«Про боротьбу з тероризмом»* – регулює порядок реагування на терористичні загрози, які можуть бути ідентифіковані як діяльність ДРГ.

Комплексне застосування цих нормативних актів формує **базову модель правового регулювання** прифронтової зони та забезпечує функціонування механізмів виявлення і нейтралізації ДРГ.

З практичної точки зору правовий режим прифронтової зони базується на двох ключових принципах:

1. **Принцип оперативної необхідності**, який передбачає право держави застосовувати обмеження і спеціальні заходи в обсязі, необхідному для забезпечення оборони.

2. **Принцип правової визначеності**, який вимагає чіткого нормативного оформлення повноважень та процедур, що застосовуються суб'єктами сектору безпеки.

На перетині цих двох принципів виникає **юридична зона ризику**, в якій будь-яке перевищення повноважень або порушення процедури може мати наслідки як внутрішньополітичного, так і міжнародно-правового характеру. У цьому контексті діяльність військових формувань, правоохоронних органів та спеціальних служб у прифронтовій зоні повинна бути підкріплена документально – від наказів командування до актів огляду місцевості, протоколів затримання та фіксації доказів.

Особливої ваги набуває **встановлення режимно-обмежувальних заходів**, які безпосередньо впливають на діяльність диверсійно-розвідувальних груп. До найбільш поширених заходів належать:

- **режимні зони і периметри безпеки**, що обмежують пересування цивільних осіб;
- **фільтраційні заходи**, що передбачають перевірку документів, особистий огляд та огляд транспортних засобів;
- **інженерне облаштування території**, включно з блокпостами, контрольно-пропускними пунктами та системами відеоспостереження;
- **спеціальний режим радіочастотного контролю**, який дозволяє відстежувати засоби зв'язку та навігації, що можуть використовуватися ДРГ;

- **обмеження доступу до інформації про дислокацію сил та об'єктів.**

Режимно-обмежувальні заходи виступають **правовим інструментом превенції**, який дозволяє зменшити ризики проникнення диверсійно-розвідувальних груп, а також створює умови для оперативного реагування на потенційні загрози. Водночас їх запровадження вимагає дотримання принципу **індивідуалізації державного втручання**, що передбачає мінімізацію шкоди для прав і свобод громадян.

У правозастосовній практиці прифронтової зони нерідко виникають ситуації, коли діяльність кількох суб'єктів сектору безпеки перетинається. Відсутність чітких процедур координації може призвести до **дублювання функцій**, втрати часу або навіть конфлікту юрисдикцій. Саме тому важливим елементом правового режиму прифронтової зони є визначення **алгоритмів міжвідомчої взаємодії**, які базуються на принципах:

- субординації;
- підпорядкованості оперативному командуванню;
- обміну інформацією;
- узгодженості рішень у реальному часі.

У підсумку правовий режим прифронтової зони можна визначити як **інтегровану правову систему**, призначену для стримування загроз, що походять від диверсійно-розвідувальних груп, та забезпечення умов для ефективної діяльності сил безпеки і оборони. Проте, як показує аналіз, наявність прогалин і фрагментарності у нормативно-правовому забезпеченні вимагає подальшої адаптації законодавства до умов **динамічного збройного конфлікту**.

Ключовим елементом правового режиму прифронтової зони є **розмежування компетенції** між суб'єктами сектору безпеки та оборони, яке визначає, хто, в яких умовах і на яких правових підставах має право застосовувати силу, проводити спеціальні заходи або приймати обмежувальні рішення. У цьому контексті до основних суб'єктів протидії диверсійно-розвідувальним групам належать:

1) Збройні Сили України – здійснюють оборону, контроль території, протидію розвідувально-диверсійним підрозділам противника у зоні бойових дій, включаючи проведення бойових операцій та вогневих уражень;

2) Служба безпеки України – координує контррозвідувальні та антитерористичні заходи, виявляє агентурні мережі, проводить оперативно-розшукові заходи;

3) Національна гвардія України – забезпечує громадську безпеку, охорону важливих об'єктів і виконує завдання спеціальних операцій у межах встановленої компетенції;

4) Національна поліція України – підтримує правопорядок, забезпечує кримінальний процес і документує злочини, пов'язані з діяльністю ДРГ;

5) Державна прикордонна служба України – забезпечує контроль державного кордону, здійснює прикордонні операції, що перешкоджають проникненню диверсійних груп;

6) Військові адміністрації – координують діяльність органів влади на місцях та організовують взаємодію між цивільним населенням і військовими структурами.

Наявність такої кількості суб'єктів неминує породжує ризики **перетину повноважень**, що вимагає нормативного встановлення механізмів їх узгодження. Одним із основних недоліків нинішнього правового регулювання є відсутність **єдиного центру координації**, що ускладнює системність реагування на діяльність ДРГ у прифронтовій зоні. На практиці це може призводити до ситуацій, коли інформація про можливе проникнення групи або підготовку диверсії є доступною лише частині суб'єктів, що знижує ймовірність оперативного реагування.

Суттєвої уваги потребує також **правовий статус цивільного населення у прифронтовій зоні**. З одного боку, громадяни залишаються носіями конституційних прав і свобод, зокрема права на свободу пересування, інформації та недоторканність житла. З іншого боку, у межах правового режиму воєнного стану ці права можуть бути **обмежені в інтересах національної безпеки**, що створює правову підставу для здійснення фільтраційних заходів, перевірок,

обмеження доступу до інформації та встановлення особливого режиму комунікацій. Такі обмеження повинні застосовуватися **індивідуально і пропорційно**, з урахуванням конкретних ризиків та документальним підтвердженням правомірності дій.

У межах прифронтової зони формується ще одна правова категорія – **правовий режим спеціальних об'єктів**, до яких належать:

- об'єкти критичної інфраструктури (енергетика, зв'язок, транспорт);
- військові та оборонні об'єкти;
- об'єкти подвійного призначення;
- об'єкти, що забезпечують функціонування цивільного населення.

Здійснення диверсій щодо цих об'єктів кваліфікується як злочин проти основ національної безпеки і тягне за собою **підвищену кримінальну відповідальність**. У зв'язку з цим у прифронтовій зоні можуть застосовуватися **додаткові правові режими охорони об'єктів**, які передбачають встановлення спеціального порядку доступу, патрулювання, використання відеоспостереження, радіолокаційного та безпілотного моніторингу. Використання технічних засобів спостереження, зокрема безпілотних літальних апаратів, регулюється як національним законодавством, так і нормами міжнародного права, оскільки надмірне втручання в приватне життя може створювати загрозу порушення прав людини.

Правовим викликом для прифронтової зони є й **контроль інформаційного простору**, з огляду на активне використання ДРГ сучасних засобів зв'язку та інформаційних технологій. З метою протидії таким загрозам у межах воєнного стану допускається:

- обмеження доступу до окремих ресурсів та інформаційних каналів;
- встановлення контролю за використанням радіочастот;
- створення фільтраційних інформаційних периметрів навколо військових об'єктів;
- тимчасове обмеження роботи засобів зв'язку.

Усі зазначені заходи повинні ґрунтуватися на **нормативно визначених підставах** та застосовуватися в обсязі, що необхідний для забезпечення безпеки.

Таким чином, правовий режим прифронтової зони є багатокомпонентною системою, що базується на **комбінації повноважень і обмежень**, спрямованих на забезпечення національної безпеки в умовах високої загрози. Однак ефективність цього режиму залежить не лише від наявності нормативної бази, але й від **якісної взаємодії суб'єктів**, що реалізують його положення. Це обумовлює необхідність подальшого вдосконалення механізмів міжвідомчої координації та адаптації правових норм до умов гібридного протистояння.

З огляду на особливості правового режиму прифронтової зони актуальним залишається питання **правової адаптації** нормативно-правових актів України до реалій сучасної війни. Йдеться не лише про внесення точкових змін до окремих законів, а про потребу **оновлення концептуальних підходів** до безпекового регулювання територій, на яких державний суверенітет реалізується у специфічних умовах постійної загрози. Саме тому правове забезпечення функціонування прифронтової зони має бути спрямоване на створення умов для:

- оперативного реагування на динамічні зміни бойової обстановки;
- адаптації правозастосовної практики до оперативних потреб;
- чіткої фіксації повноважень і відповідальності суб'єктів;
- запровадження превентивних механізмів стримування ДРГ;
- збереження правового балансу між безпекою і правами людини.

Особливу увагу слід приділити питанню **відповідальності держави** за законність заходів протидії діяльності диверсійно-розвідувальних груп. Запровадження режимно-обмежувальних заходів, фільтраційних процедур, блокування територій, обмеження пересування та превентивних затримань має відповідати принципам:

- **законності**, що передбачає наявність чіткої правової норми, яка дозволяє проведення певного заходу;
- **пропорційності**, коли обсяг втручання відповідає ступеню загрози;
- **необхідності**, тобто відсутності менш обмежувальних альтернатив;
- **підзвітності**, коли рішення підлягають контролю у встановленому порядку;
- **невідворотності відповідальності** за порушення повноважень.

Важливу роль у забезпеченні правового режиму прифронтової зони відіграє **документування управлінських рішень**, яке є необхідною умовою для запобігання зловживанням та вирішення можливих юридичних суперечностей у майбутньому. Усі заходи, пов'язані із застосуванням сили або обмеженням прав, повинні бути зафіксовані у впроваджених процесуальних актах — протоколах, актах огляду, наказах, розпорядженнях, планах операцій, що не лише формує доказову базу, але й дозволяє забезпечити легітимність діяльності суб'єктів сектору безпеки і оборони.

Узагальнюючи аналіз правового режиму прифронтової зони, можна констатувати, що наявні проблеми мають **системний характер** і потребують вирішення на декількох рівнях:

Нормативно-правовому, шляхом уточнення понятійно-категоріального апарату (зокрема, визначення «прифронтової зони»), удосконалення процедур застосування спеціальних заходів та запровадження єдиного правового акту, що регламентує протидію ДРГ.

Організаційно-управлінському, шляхом підвищення ефективності міжвідомчої взаємодії та визначення відповідального центру координації дій.

Оперативно-процесуальному, через уніфікацію стандартів документування та забезпечення можливості контролю за законністю дій державних органів.

Міжнародно-правовому, шляхом адаптації міжнародних практик та забезпечення відповідності національного законодавства міжнародним зобов'язанням України.

Таким чином, правовий режим прифронтової зони виступає фундаментом для **системи протидії диверсійно-розвідувальним групам**, забезпечуючи правові інструменти для виявлення загроз, проведення превентивних заходів, документування порушень та нейтралізації діяльності ДРГ у межах правового поля. Водночас ефективність цього режиму залежить від подальшого вдосконалення нормативно-правових актів та практики їх застосування у відповідності до викликів гібридної агресії, що визначає напрям подальших досліджень у цій сфері.

1.3. Правові та організаційні засади діяльності суб'єктів протидії ДРГ у прифронтовій зоні

Діяльність суб'єктів сектору безпеки і оборони України щодо протидії диверсійно-розвідувальним групам у прифронтовій зоні ґрунтується на системі правових та організаційних засад, що визначають їх компетенцію, повноваження, відповідальність і порядок взаємодії. На відміну від зон активних бойових дій, де застосування сили є домінантним і регулюється переважно міжнародним гуманітарним правом, прифронтowa зона потребує **комбінованої моделі** правового регулювання, у якій військові та правоохоронні процедури застосовуються комплексно та взаємодоповнюють одна одну.

Умовно механізм протидії ДРГ у прифронтовій зоні можна розглядати як **інституційний трикутник**, у межах якого:

- **Збройні Сили України** забезпечують контроль території, реагують на виявлені загрози у форматі бойових дій і здійснюють оборонні заходи;
- **Служба безпеки України** здійснює контррозвідувальну та антитерористичну діяльність, документує протиправну активність і визначає стратегічний вектор реагування;
- **Національна гвардія України** поєднує елементи силового і правоохоронного впливу: охорону об'єктів, патрулювання, фільтраційні заходи, затримання і передачу підозрюваних за визначеним законом порядком.

У такій моделі **НГУ фактично виступає "з'єднувальною ланкою"** між суто військовими діями і правоохоронним процесом, оскільки має законодавчо закріплені повноваження обох характерів. Це створює правові передумови для того, щоб підрозділи НГУ могли оперативно реагувати на загрози, не чекаючи повного розгортання силових операцій або формальних процедур, властивих мирному часу.

Правові засади діяльності суб'єктів визначаються відповідними нормативними актами:

- Конституцією України (статті щодо обмеження прав під час воєнного стану),
- Законом України «Про національну безпеку України» (базовий каркас сектору безпеки),
- Законом України «Про оборону України» (визначає військову складову реагування),
- Законом України «Про Національну гвардію України» (закріплює повноваження НГУ),
- Законом України «Про контррозвідувальну діяльність» (дає повноваження СБУ щодо документування та превенції),
- Законом України «Про боротьбу з тероризмом» (надає підстави для спеціальних заходів у разі загрози теракту або диверсії).

Взаємодія цих законів формує **правову матрицю**, у межах якої будується організаційна модель протидії ДРГ. Її ключовим принципом є **розмежування функцій при збереженні спільної мети**. Це означає, що суб'єкти не дублюють завдання, а забезпечують **послідовну естафету реагування**: від виявлення загрози → до її фіксації → оперативного реагування → нейтралізації → передачі у кримінально-процесуальне або військове провадження.

Особливість організаційного механізму у прифронтовій зоні полягає у наявності **адаптивного управління**, коли рівень та форма залучення кожного суб'єкта змінюється залежно від:

- віддаленості від лінії фронту;
- щільності присутності цивільного населення;
- характеру потенційної загрози;
- доступності сил і засобів;
- оперативної інформації щодо активності противника.

У такій системі **головною умовою стабільності є передбачуваність дій суб'єктів**, тобто наявність зрозумілих алгоритмів, які не змінюються залежно від персонального складу або ситуативних факторів. Саме тому правові підстави для застосування сили, проведення обшуків, затримання підозрюваних або обмеження пересування повинні бути закріплені не лише в законодавстві, але й

у **локальних тактико-правових регламентах**, які доводяться до особового складу перед виконанням завдань.

У результаті формується **позитивна модель** організації протидії ДРГ, у якій:

- система не чекає загрози, а **передбачає її**;
- сила застосовується не як домінуючий інструмент, а як **частина правової процедури**;
- відповідальність не розмивається, а **закріплюється за конкретними суб'єктами**;
- правові засоби не обмежують свободу дій, а **підсилюють їх легітимність**;
- взаємодія не є “бажаною”, а є **обов'язковою і нормативно визначеною**.

Саме така модель відповідає сучасним вимогам до діяльності суб'єктів протидії ДРГ у прифронтовій зоні та слугує базою для формування ефективних механізмів виявлення і нейтралізації загроз, що досліджуються у наступних розділах.

У структурі організації протидії диверсійно-розвідувальним групам у прифронтовій зоні важливе значення мають **механізми управління та координації**, які забезпечують узгодженість дій суб'єктів сектору безпеки та оборони. Їх ефективність визначається не лише наявністю законодавчих норм, але й здатністю відповідальних органів **оперативно синхронізувати рішення** залежно від зміни обстановки. У правовому вимірі це означає функціонування системи, у якій управлінські рішення приймаються в межах визначеної компетенції, проте з урахуванням взаємозалежності завдань.

Система координації у прифронтовій зоні може бути подана як триєдина модель:

1. Стратегічний рівень – визначається на рівні сектору безпеки і оборони України.

Основою виступають рішення Ставки Верховного Головнокомандувача, Ради національної безпеки і оборони України, Генерального штабу та

центрального управління СБУ. На цьому рівні формуються завдання, пов'язані з оцінкою загрози, визначенням пріоритетних напрямів оборони, зон посиленої уваги та режимних обмежень.

2. Оперативний рівень – органи військового управління, районні військові адміністрації, регіональні підрозділи СБУ та НГУ.

Цей рівень забезпечує адаптацію стратегічних рішень до реальної обстановки, розподіл сил і засобів, формування резервів, встановлення блокпостів, організацію охорони об'єктів та інформаційний супровід.

3. Тактичний рівень – підрозділи ЗСУ, НГУ, НПУ, ДПСУ, що безпосередньо виконують завдання у населених пунктах та на об'єктах. Тут відбувається реалізація конкретних заходів: фільтрація, перевірки, моніторинг, спостереження, патрулювання, припинення спроб проникнення, фіксація правопорушень, затримання осіб.

Перевагою такої моделі є те, що вона дозволяє сформувати **послідовний управлінський цикл**, у якому рішення рухаються зверху вниз, а інформація — знизу догори, забезпечуючи зворотний зв'язок і коригування дій. Саме цей цикл робить систему протидії **живою та адаптивною**, а не формальною.

Важливою умовою ефективності управління є існування **чітко визначених каналів комунікації**, в межах яких визначаються:

- хто передає дані і кому;
- який формат інформації є допустимим;
- який термін реагування вважається нормативним;
- які дії дозволені до отримання підтвердження зверху;
- які процедури є обов'язковими незалежно від ситуації.

Ці параметри мають бути зафіксовані у відповідних **локальних нормативних актах** (наказах, розпорядженнях командування, тимчасових інструкціях), які доводяться до особового складу до початку виконання завдань.

Особливе місце у структурі правових засад займає **питання відповідальності**, яке не повинно мати “розмитого” характеру. Принцип персоніфікації відповідальності означає:

- хто приймає рішення → той і відповідає за наслідки,

- хто здійснює фіксацію → той відповідає за її якість,
- хто проводить затримання → відповідає за дотримання процедури,
- хто здійснює передачу → відповідає за правильність оформлення.

Такий підхід не обмежує суб'єктів, а навпаки — **надає легітимність** їхнім діям та захищає від звинувачень у перевищенні повноважень. Це також спрощує аналіз результатів і дає змогу оцінювати ефективність конкретних ланок системи.

Ще одним важливим елементом організації протидії ДРГ є **інформаційна інтегрованість** суб'єктів. Вона передбачає:

- обмін оперативними зведеннями у реальному часі;
- використання єдиних форматів рапортів і службових повідомлень;
- синхронізацію картографічних даних і планів місцевості;
- введення єдиних умовних позначень та сигналів оповіщення;
- функціонування інформаційних вузлів на базі військових адміністрацій.

Таким чином, позитивна модель організації протидії ДРГ не зводиться до простого “розподілу задач”, а базується на **принципі взаємної включеності** суб'єктів, коли кожен елемент системи підсилює інший. У таких умовах навіть локальна відмова одного елемента не призводить до колапсу моделі, оскільки інші компоненти продовжують виконувати функції у визначених межах.

Це дозволяє сформуванню правову й організаційну основу, придатну для розвитку механізмів **виявлення та нейтралізації** диверсійно-розвідувальних груп, що стане предметом детального аналізу у наступних розділах дослідження.

Правові та організаційні засади діяльності суб'єктів протидії диверсійно-розвідувальним групам у прифронтовій зоні включають також систему **локальних регламентів**, які не фіксуються у законах, але мають вирішальне значення для реального виконання завдань. Йдеться про внутрішні накази, графіки несення служби, маршрути патрулювання, плани охорони об'єктів, тимчасові інструкції щодо застосування технічних засобів контролю та порядок

допуску цивільних осіб на режимні території. Ці документи не публікуються, але вони є саме тим “робочим інструментом”, який надає сенсу і закону, і повноваженням.

На рівні військового командування та підрозділів НГУ такі регламенти можуть містити:

- порядок черговості реагування на сигнали тривоги;
- схеми блокування населених пунктів;
- розбивку секторів відповідальності;
- алгоритми ідентифікації підозрілих ознак (поведінкових або технічних);
- орієнтири на місцевості (наприклад, маршрути відходу, приховані підходи, “сліпі” зони).

Саме ці “робочі документи” формують **зміст практичного управління**, і в цьому — одна з головних відмінностей прифронтової зони від тилу. Якщо тил працює за принципом “є закон — виконуємо”, то прифронтowa зона працює як **поєднання закону та оперативної доцільності**, що не виходить за межі правового поля, але й не вимагає чекати оновлення законодавства на кожну нову загрозу.

Важливим елементом моделі є **система стандартних ознак потенційної ДРГ**, які використовуються підрозділами для попередньої ідентифікації. До таких ознак можуть належати: незрозумілий інтерес до об’єктів інфраструктури, намагання встановити маршрути пересування техніки, спроби зафіксувати склад або кількість особового складу, наявність нетипових засобів зв’язку, намагання уникнути контактів з підрозділами безпеки, зміна поведінки при появі військових. Наявність однієї ознаки не визначає людину як диверсанта, але їх **сукупність створює правові підстави для реагування** — перевірки документів, огляду речей або уточнення мети перебування у зоні.

Суттєвою умовою є також **адекватне застосування технічних засобів контролю**, що дозволяють компенсувати нестачу особового складу. Йдеться не лише про тепловізійні системи та безпілотні літальні апарати, а й про мобільні комплекси радіоперехоплення, системи виявлення засобів зв’язку, технічні

станції контролю ефіру, камерні комплекси з аналітикою руху. Юридичне застосування таких засобів базується на комбінації норм законів про контррозвідувальну діяльність, боротьбу з тероризмом та воєнний стан. При цьому фіксація інформації з технічних засобів може бути використана як **процесуальна доказова база**, якщо вона оформлена згідно з вимогами.

Окремо варто відзначити **роль правового інструктажу**. Це не формальність “для галочки”, а необхідність, оскільки особовий склад повинен знати:

- де починаються та закінчуються його повноваження;
- що робити у випадку правової колізії (наприклад, коли особа чинить спротив, але озброєння відсутнє);
- яким чином правильно скласти рапорт або протокол, щоб фіксація не була визнана недійсною;
- у яких випадках невтручання буде вважатися службовою недбалістю.

Така модель дозволяє зробити реагування на загрози **не лише силовим, а й юридично грамотним**, що зменшує ризики зловживань та забезпечує захист особового складу від можливого тиску або юридичних наслідків. Практика доводить, що там, де існує чітке розуміння процедур, знижується рівень випадковостей і “польових імпровізацій”, які можуть нашкодити.

У підсумку організаційно-правові засади протидії ДРГ у прифронтовій зоні визначаються не одним документом, а **комплексом взаємопов’язаних норм і регламентів**, які формують загальну модель безпеки. Завдання держави — утримувати цю модель у робочому стані, своєчасно оновлювати нормативну базу і не допускати розриву між законом і практикою. Власне, саме у здатності поєднати нормативну визначеність та оперативну доцільність і полягає ефективність протидії диверсійно-розвідувальним групам.

Завершальним елементом позитивної моделі організації протидії диверсійно-розвідувальним групам у прифронтовій зоні є **стабільність управлінських процесів**, тобто здатність системи продовжувати виконувати завдання навіть за умов часткових втрат, зміни командування або порушення

комунікацій. Стабільність базується на декількох опорах: нормативній визначеності повноважень, наявності відпрацьованих алгоритмів і розумінні особовим складом змісту процедур, а не лише їх формального аспекту. Від цього залежить, наскільки оперативно підрозділи зможуть перехопити ініціативу у критичний момент.

На рівні практичної організації систему можна умовно поділити на декілька напрямів:

- **превентивний**, що включає спостереження, аналіз відкритої інформації, технічний моніторинг, прогнозування ризиків;
- **оперативний**, який охоплює патрулювання, фільтраційні заходи, роботу блокпостів і реагування на сигнали;
- **процесуальний**, що забезпечує фіксацію правопорушень, складання документів, передачу матеріалів за підслідністю;
- **інформаційний**, який полягає у впорядкованому обміні даними між суб'єктами;
- **управлінсько-регулятивний**, що визначає порядок прийняття рішень, запуск планів та коригування дій залежно від обстановки.

Кожен з напрямів має власне правове підґрунтя, але їх цінність проявляється саме у **взаємодії**, коли рішення приймаються не ізольовано, а з урахуванням суміжних функцій інших структур. Наприклад, затримання підозрюваних без узгодження з процесуальними нормами або без належної передачі справи може нівелювати подальші результати, так само, як і надмірне зосередження на формальних аспектах може сповільнити реагування у момент, коли секунди мають значення. Тому особовий склад повинен мислити не категоріями “правильно/неправильно”, а категоріями **“правомірно і доцільно”**, що й формує основу відповідальної поведінки.

Окремого значення набуває **взаємодія з цивільним населенням**. Попри те, що правовий режим воєнного стану допускає обмеження окремих конституційних прав, діяльність підрозділів протидії ДРГ повинна залишатися зрозумілою і обґрунтованою. Взаємодія з місцевими жителями виконує два завдання: сприяння виявленню підозрілої активності (інформаційний ресурс) і

запобігання деструктивним інформаційним впливам (зменшення панічних настроїв і недовіри). Мінімальна комунікація “що ми робимо і для чого”, навіть без деталей, здебільшого знімає напруження і підвищує підтримку з боку населення.

Виходячи з цього, **організаційна модель** протидії ДРГ у прифронтовій зоні не є жорсткою схемою, а має характер **постійно діючого процесу**, який поєднує правові норми і практичну необхідність. У ній немає “останнього пункту”, з якого починається дія іншого органу: передача повноважень і відповідальності здійснюється **не по лінії завершення, а по лінії продовження**, що дозволяє уникати провалів у реагуванні.

У фіналі варто підкреслити, що системна діяльність суб’єктів протидії ДРГ у прифронтовій зоні забезпечує:

- **керованість дій**, навіть у нестабільних умовах;
- **законність реагування**, що надає сили і легітимності кожному рішенню;
- **сумісність структур**, які не “тягнуть ковдру”, а посилюють одна одну;
- **підготовленість до змін**, коли система не ламається через нову загрозу;
- **зменшення випадковості**, що є критично важливим у сучасній війні.

Саме така правова й організаційна модель є основою для формування результативної системи **виявлення та нейтралізації** диверсійно-розвідувальних груп у прифронтовій зоні, що логічно переходить до аналізу окремих механізмів у наступних розділах дослідження.

У результаті проведеного аналізу встановлено, що диверсійно-розвідувальні групи противника становлять не епізодичну, а **системну загрозу** державній безпеці України у прифронтовій зоні. Правова природа діяльності ДРГ поєднує ознаки злочинів проти основ національної безпеки, терактів та розвідувально-підривної активності, що обумовлює необхідність їх розгляду не лише у військовому, а й у правовому вимірі. Саме ця особливість вимагає

переходу від спорадичного застосування сил до **постійно діючої моделі реагування**, здатної враховувати зміну характеру загроз.

Правовий режим прифронтової зони формує умови, у яких реалізується механізм протидії ДРГ: поєднання норм законодавства про оборону, воєнний стан, контррозвідувальну діяльність та боротьбу з тероризмом створює основу для **законного застосування сили і процесуального оформлення результатів**. Ефективність режиму залежить від його гнучкості: він має не обмежувати дії суб'єктів, а забезпечувати їх легітимність. У цьому контексті важливою є наявність визначених процедур — від перевірки документів до затримання і передачі підозрюваних за підслідністю.

Організація протидії ДРГ у прифронтовій зоні базується на принципах **розмежування функцій і послідовної взаємодії** суб'єктів. ЗСУ забезпечують оборонний компонент, СБУ — контррозвідувальний і стратегічний, тоді як Національна гвардія України виконує роль з'єднувального елемента між силовою та процесуальною сферами, поєднуючи охорону територій із правозастосовчими заходами. Така модель дозволяє уникати дублювання повноважень і підтримує керованість системи у змінних умовах.

Окреме значення мають **локальні нормативні акти та регламенти**, які конкретизують загальні вимоги законодавства під оперативні потреби. Саме вони забезпечують сталість процедур, навіть коли кадровий склад змінюється, а оперативна обстановка змушує приймати рішення у скорочені строки. Це підтверджує, що у сучасних умовах ефективність протидії ДРГ залежить не лише від кількості сил і засобів, а й від **якісної організації процесів**, здатності діяти правомірно і водночас оперативно.

Загалом можна зробити висновок, що протидія диверсійно-розвідувальним групам вимагає **комплексного підходу**, у якому військові, правоохоронні та контррозвідувальні інструменти доповнюють один одного. Саме така модель забезпечує не тільки виявлення загроз, а й створює умови для їх **нейтралізації в межах правового поля**, що є ключовою передумовою ефективної діяльності держави у прифронтовій зоні.

2.1. Правові механізми виявлення ДРГ у діяльності НГУ

Виявлення диверсійно-розвідувальних груп у діяльності Національної гвардії України ґрунтується на комбінації загальних норм законодавства про оборону та спеціальних режимних правил, що діють у прифронтових районах. На відміну від військових підрозділів Збройних Сил, які діють переважно у контексті бойових дій та оперативного командування, НГУ має **подвійний формат повноважень**: військовий (збройний компонент) і правоохоронний (поліцейські функції у визначених законом випадках). Саме ця особливість створює підґрунтя для **правового механізму виявлення**, в якому ключову роль відіграє не лише факт підозри, а й **процесуальна життєздатність** дій.

В основі системи лежить логіка, за якою виявлення можливих представників ДРГ — це не просто фіксація ознак, а **побудова ланцюга рішень**, що здатен перетворити випадковий контакт на юридичний факт. У випадку НГУ це починається з визначених законом функцій. Зокрема, Закон України «Про Національну гвардію України» дає підрозділам право проводити **перевірку документів, огляд транспорту, обмеження пересування** на окремих територіях у разі запровадження спеціального режиму. У прифронтовій зоні ці повноваження діють не як виняток, а як **базовий інструмент превенції**, що дозволяє не допускати неконтрольованого руху людей і ресурсів.

Суть правового механізму полягає у тому, що **будь-яка дія підрозділу повинна мати правове підґрунтя**, навіть якщо ситуація розвивається динамічно. Наприклад, перевірка особи не проводиться «бо підозрілий», а на підставі режимного статусу території або конкретних ознак, які у цьому режимі є підставою для реагування. Це важливо, оскільки неправильна правова кваліфікація на початку може зруйнувати весь подальший процес, у тому числі **неможливість передати матеріали до СБУ чи органів досудового розслідування**, якщо не було належної фіксації.

На практиці це означає, що підрозділ НГУ, який працює у прифронтовому секторі, повинен мати **чітку схему своїх правових дій**. Вона не завжди виглядає як малюнок у штабній кімнаті. Частіше це набір простих правил: що робимо, коли бачимо підозрілу особу; коли маємо право зупинити транспорт; коли

зобов'язані передати інформацію іншим. Ці правила не замінюють закон, але **перекладають його на мову реальних ситуацій**. В умовах стресу, нічної зміни, або коли сектор «живе» під загрозою, саме такі механізми дають змогу уникати хаосу.

Окреме місце у цьому механізмі посідає **режимний статус території**. Коли в секторі діє комендантська година, обмеження доступу або контроль пропускного режиму, будь-яке відхилення від нормальної поведінки автоматично стає підставою для дій. Наприклад, спроба обійти блокпост не потребує «доведення злого умислу» на початковому етапі — достатньо факту порушення встановленого порядку. Це не означає, що кожен порушник є диверсантом. Але це створює **юридичне вікно**, у якому підрозділ може діяти без ризику перевищення повноважень.

Повноваження НГУ часто сприймають як такі, що «недостатні» порівняно із СБУ, але насправді їх сила у **доступності й оперативності**. Підрозділ НГУ може бути на місці першим, може фіксувати факт, але не обов'язково має проводити процесуальні дії. Тут важливо уникати спокуси «дотиснути ситуацію» власними силами. Нейтралізація або затримання без правової підстави перетворює підрозділ на сторону, яка **сама порушує режим**, і це може бути використано ворогом як привід для інформаційної атаки або оскарження дій у правовому полі.

Сенс правового механізму — у **балансі між дією та стриманістю**. Виявлення — це здебільшого про збір фактів, а не про драматичні сцени із затриманням. Тому інколи правильним рішенням є не силова дія, а **правильне документування**: час, місце, опис ознак, пояснення особи (навіть якщо воно сумнівне). Подальший хід подій залежить не від емоцій, а від того, чи може цей запис стати частиною більшого пазлу.

На цьому етапі важливу роль відіграє **правило неперекриття компетенцій**. Якщо підрозділ виявив ознаки, які виходять за межі його мандату — найпрофесійніше рішення не «героїчно втручатися», а **правильно передати справу**. Це не означає відмову від дій, це означає дію у рамках повноважень. І

саме така модель роботи формує систему, у якій виявлення не залежить від випадку, а є наслідком **структурованої діяльності**.

У правовому механізмі виявлення ДРГ важливим є питання **моменту втручання**, тобто тієї межі, коли НГУ має право переходити від спостереження до дій. Ця межа не універсальна й залежить від правового режиму території. У звичайних умовах вона є вищою — потрібні очевидні ознаки ризику. Проте в прифронтовій зоні, особливо в районах з активним застосуванням БПЛА та спроб проникнення, **поріг підстав для реагування знижується**, оскільки законодавство встановлює спеціальний режим, що дає підрозділам право діяти превентивно. Це не “розв’язання рук”, а формування правового поля, в якому бездіяльність може створювати більший ризик, ніж втручання.

Саме у цьому контексті **Національна гвардія** отримує роль першої лінії запобігання проникненню ДРГ. Її функціонування як компонента сектору безпеки базується на тому, що підрозділ може бути залучений **і як силова складова, і як суб’єкт правозастосування**. У прифронтовій зоні це означає, що виявлення не обмежується виключно військовими ознаками, а включає правові ознаки небезпеки: порушення режиму, спроби обходу пунктів контролю, відмову від перевірки документів, неправдиві пояснення мети перебування.

У статті Сливкіна (2024), присвяченій питанням виявлення ДРГ у зоні бойових дій, наголошується, що ефективність реагування залежить від здатності підрозділу **не лише розпізнати загрозу, а й правильно її кваліфікувати**. Помилка у кваліфікації на ранньому етапі призводить до ситуації, коли подія “зависає” між структурами, а жодна не бере на себе відповідальність. Автор зазначає: *«Відсутність чіткого документального оформлення первинного контакту призводить до того, що подія не може бути включена у реєстр слідчих дій або передана за підслідністю»*. Це твердження допомагає краще зрозуміти, чому правова логіка виявлення є не менш важливою, ніж тактична.

У своїй тезі **«Проблеми координації між підрозділами ЗСУ, СБУ та Нацгвардії у контрдиверсійній боротьбі»** (Сливкін, 2024) автор підкреслює, що на рівні підрозділів НГУ особливої ваги набуває **механізм короткої фіксації**, коли ключові ознаки документуються мінімально, але в обсязі, достатньому для

подальшого правового руху. Тобто, навіть якщо не здійснюється затримання чи вилучення, подія повинна “мати паспорт”: місце, час, обставини, короткий опис поведінки. Це не створює надмірного адміністративного навантаження, але робить подію реальною у правовому полі — і це є основою для передачі матеріалів до СБУ, слідчих органів чи військової контррозвідки.

Ще одним елементом правового механізму є **право на обмеження свободи пересування**. Це питання часто викликає дискусії, оскільки існує тонка межа між законними діями та перевищенням повноважень. Законодавство дозволяє підрозділам НГУ тимчасово обмежувати пересування осіб у разі наявності обґрунтованих підстав вважати, що дії цих осіб становлять небезпеку. На практиці це виглядає як контроль сектору, огляд транспортних засобів, блокування доступу до об’єктів інфраструктури. Однак ці дії повинні бути **прямо пов’язані із забезпеченням безпеки**, а не із загальною профілактикою. Це означає, що підрозділ не може застосовувати обмеження “про всяк випадок” — лише у рамках конкретної загрози.

Важливо розуміти, що правовий механізм виявлення ДРГ у діяльності НГУ має **адаптивний характер**. Він не вибудовується один раз і назавжди. На ситуацію впливають зміни у законодавстві, локальні накази командування, структура фронту, щільність цивільного руху. Тому механізм працює за логікою: **“функції одні й ті самі, але застосування різне”**. Це, власне, те, що відрізняє реальне правозастосування від формального. На папері право виглядає стабільним. На лінії зіткнення правові умови можуть змінюватися за добу.

Правовий компонент виявлення також взаємодіє із питанням **підзвітності дій особового складу**. Тут знову повертаємось до процесуального аспекту: якщо підрозділ діяв, але не зафіксував причини та результат — юридично вважається, що нічого не було. Це створює ризики як для подальшого розслідування, так і для самого військовослужбовця. Таким чином, **правильна фіксація — це елемент особистої безпеки бійця НГУ**, який захищає його у випадку спроб оскарження дій. Саме тому у сучасних підрозділах все частіше акцентують увагу не тільки на тактичній підготовці, а й на **розумінні правових наслідків рішень**.

Правовий механізм виявлення ДРГ у діяльності Національної гвардії України **не є статичним набором приписів**, а формується на стику законодавства, підзаконних актів, тимчасових режимних рішень і локальних нормативних документів. Для військовослужбовця це виглядає як система координат: загальні правила — у законах, конкретні дозволи — у наказах, а практичний алгоритм — у добових розпорядженнях, оперативних вказівках та інструктажах на блокпостах і патрулях. Якщо елемент випадає, механізм перестає працювати як цілісність.

У **службово-бойовій діяльності НГУ** першим рівнем правового реагування є визначення, чи належить ситуація до компетенції підрозділу. Це питання не риторичне, оскільки у прифронтовій зоні перетинаються функції щонайменше трьох суб'єктів: НГУ забезпечує режим безпеки та підтримання правопорядку, ЗСУ — **оборонні завдання та контрдиверсійні дії**, СБУ — **контррозвідувальні й процесуальні повноваження**. У тезі *Сливкіна (2024)* обґрунтовується, що **правильна класифікація події та її суб'єктності** є базовою умовою подальшого реагування. Автор наголошує, що «помилка на етапі первинного оформлення тягне за собою відсутність правового продовження, коли жоден орган не готовий брати подію на супровід». Це твердження є ключовим для розуміння логіки правового механізму виявлення: подія, що не має належного оформлення, юридично не існує.

Наступним рівнем є визначення **масштабу та характеру загрози**. Законодавство не містить спеціального визначення «ознаки ДРГ», тому підрозділи керуються системою непрямих критеріїв: поведінкові, територіальні, документальні, ситуаційні ознаки. Наприклад, перебування цивільної особи в секторі, який згідно з режимними наказами є закритим для перебування, вже формує **первинну правову підставу** для перевірки. Відмова надати документи чи пояснити маршрут руху — наступний рівень. Спроба втечі або приховування спорядження — перехід до етапу фіксації та передання події слідчим чи контррозвідувальним органам. Усе це — **сходишки однієї моделі**.

Виявлення ДРГ стає неможливим без **належної комунікації всередині системи**. Згідно з чинними внутрішніми наказами, інформація про подію

повинна бути передана по вертикалі управління до **рівня, що здатен прийняти рішення**. І тут проявляється слабе місце — у статті *Сливкіна (2024)* акцентується, що **відсутність єдиного інформаційного поля** між НГУ, ЗСУ та СБУ призводить до втрати темпу реагування. Автор зазначає: «У період активних бойових дій затримка передачі інформації навіть на 20–30 хвилин створює умови, за яких ДРГ втрачає актуальність для виявлення». Це не докір системі, а констатація того, що правовий механізм виявлення нерозривно пов'язаний із **механізмом комунікації**.

Окремої уваги заслуговує **режим використання технічних засобів**, адже сучасна практика виявлення ДРГ неможлива без БПЛА, тепловізійних систем, камер спостереження та систем радіоелектронного контролю. Використання цих засобів **не є “автоматично дозволеним”**: кожен із них знаходиться у правовому полі. Тепловізійна розвідка може торкатися питання приватності цивільних, використання портативних систем РЕБ — питання радіочастотного регулювання, а дрони — вимог безпекових зон і повітряного права під час воєнного стану. Тому важливо, що для НГУ **право користування технічними засобами** впливає не з факту наявності техніки, а з підстав, сформованих через **режим території і виконання завдання**. Як слушно зауважує Сливкін у тезі (2024), «застосування засобів спостереження повинно бути співмірним загрозі», інакше правовий механізм перетворюється на свавілля, що нівелює довіру до системи безпеки.

Важливо розуміти, що **правовий механізм — це не тільки норми і дозволи, а й межі відповідальності**. Виявлення — це не завжди втручання. Якщо ситуація не виходить за межі доступних повноважень НГУ, підрозділ виконує функцію спостереження, інформування і контролю. Якщо виходить — **вмикається механізм передання події**. Правильно оформлені пояснення очевидців, протокол огляду місця події, фіксація об'єктивних ознак — це міст між виявленням і реагуванням. І цей міст тримається не на “ініціативі”, а на праві.

Правовий механізм виявлення ДРГ у діяльності НГУ базується на принципі **“мінімально достатнього втручання”**. Цей принцип означає, що кожна дія військовослужбовця повинна бути співмірною ознакам загрози та спиратися на

норму, яка надає право діяти. У ситуаціях, коли ознаки не дають чіткого уявлення про наміри особи, але об'єктивно порушують режимну модель поведінки, підрозділи НГУ можуть застосовувати **режимні заходи**: уточнення маршрутів, перевірка документів, вимога залишити сектор або прослідувати до контрольного пункту. Юридичний сенс цих дій полягає не в пошуку доказів злочину, а у **формуванні правового фільтра**, який дозволяє не пропускати події далі без додаткової перевірки.

Застосування цього фільтра можливе лише за умови, що підрозділ має доступ до **актуальної інформації про статус території**. У практиці прифронтових районів були випадки, коли військовослужбовці НГУ отримували суперечливі дані щодо меж заборонених секторів або годин обмеження руху, що унеможливлювало однозначне правове рішення. Саме тому виявлення не може існувати ізольовано; воно пов'язане з інфраструктурою управління і рішеннями військових адміністрацій. Підвідні накази, сигнали оперативних штабів та локальні акти цивільно-військових адміністрацій створюють **реальну правову карту**, на основі якої військовослужбовець може діяти впевнено.

Однією з ключових проблем правового механізму виявлення ДРГ є **ризик виходу за межі повноважень** у зоні невизначеності. Сам факт перебування особи без документів не є достатньою підставою для затримання у мирній зоні, але у прифронтовій території він може слугувати підставою для **тимчасового обмеження свободи пересування**, доки не буде встановлено особу або з'ясовано обставини. Межа дозволеного визначається не припущенням військовослужбовця, а **режимними актами**. Власне тому у тезі Сливкіна (2024) зазначається, що «правовий механізм реагування в умовах загрози має бути побудований так, щоб військовослужбовець діяв на підставі, а не на розсуд», оскільки саме дія “на розсуд” є основним джерелом юридичних ризиків та підставою для оскарження.

У реальній практиці цей механізм реалізується через **послідовність дій**, яка може виглядати приблизно так: первинне фіксування — встановлення підстави — коротке документування — передача інформації далі або супровід до компетентного органу. Це не є жорсткий алгоритм, який не можна порушити, але

це **юридичний коридор**, у межах якого дії вважаються правомірними. Важливий момент — первинна фіксація. Якщо вона не була здійснена, подію майже неможливо легітимізувати в подальшому процесі реагування. Тут і проявляється специфіка НГУ: підрозділ може бути першим на місці, але якщо він **не зафіксував** підставу, подальша робота СБУ чи інших суб'єктів безпеки стає менш ефективною.

Водночас, виявлення не завжди веде до впливу. У певних випадках підрозділи НГУ можуть здійснювати **динамічний контроль**, коли подія залишається під спостереженням, але не переходить у юридичну фазу. Це трапляється, коли поведінка особи не дає можливості визначити загрозу однозначно, але і не дозволяє її відкинути. Наприклад, ситуація, коли особа не порушує режим, але **демонструє ознаки розвідки місцевості**, може вимагати залучення інших суб'єктів, у тому числі підрозділів територіальної оборони або військової контррозвідки. Цей тип дій не пов'язаний із затриманням, але є частиною виявлення.

Складність полягає у тому, що правовий механізм працює на **перетині зони невизначеності**, де неможливо вказати на загрозу “пальцем”, але є сукупність ознак, які у прифронтових реаліях вважаються значущими. У таких випадках **правильно вибудований контакт** із цивільними може стати ключем до подальшої ескалації або деескалації ситуації. Саме тут важлива комунікація: пояснення причин перевірки, посилення на норми, що дають право діяти, і розуміння того, що громадянин може не знати деталей режиму. Агресивна поведінка може створити додаткову загрозу, що вимагатиме силового реагування, а коректний підхід дозволяє зберегти контроль і одночасно **не спалити правову основу дії**.

Цей баланс між силою і правом не є внутрішньою рисою системи, він **потребує навчання**. Військовослужбовець повинен знати не лише як діяти, а й **чому** так діяти. Під час інструктажів на блокпостах або перед виїздом у сектор важливо не лише розповідати про можливі загрози, а й наводити **правові підстави**: “Зараз діє наказ про режим доступу до території”, “У цьому секторі огляд транспорту здійснюється на підставі...”. Такі пояснення формують не

просто знання, а **законну поведінку**. І це не бюрократія: це спосіб захистити як державу, так і військовослужбовця.

Правовий механізм виявлення ДРГ у діяльності Національної гвардії України демонструє свою ефективність лише тоді, коли **юридична логіка роботи співпадає із тактичною логікою ситуації**. Це ключова умова, яка дозволяє перетворити інформацію про можливу загрозу на вплив, а не на пасивне спостереження. Однак у реальній практиці не завжди вдається досягти цієї синхронності, і саме такі випадки найточніше виявляють проблемні точки системи.

Показовим є узагальнений кейс, характерний для практики прифронтових секторів. У одній із ситуацій засоби повітряної розвідки (БПЛА) виявили групу противника у **тиловому секторі**, приблизно за кілька кілометрів від переднього краю. За формальними ознаками ситуація належала до компетенції одразу кількох суб'єктів: НГУ як підрозділу, що забезпечує режим безпеки у секторі; СБУ як органу контррозвідки; та ЗСУ в частині ведення бойових дій. Попри наявність **елементу виявлення**, реалізувати подію як **процесуальний факт** виявилось складно: передання інформації та прийняття рішення зайняло надмірно тривалий час, а наявні у секторі сили НГУ **не мали правових і матеріальних можливостей** для негайного впливу на групу.

Єдиним рішенням, яке дозволило зірвати дії противника, стало **застосування вогневого впливу** (у межах законодавства про оборону та із залученням відповідних структур), що змусило групу **відмовитися від виконання завдання** й залишити сектор. Цей результат варто розглядати як **усічену форму нейтралізації**: ДРГ не була затримана або знищена, але **не досягла мети перебування**, що в умовах воєнного стану є юридично і фактично значущим результатом.

Ситуація демонструє одразу кілька важливих висновків щодо правового механізму виявлення:

1. **Виявлення не гарантує впливу**, якщо правовий механізм реагування не синхронізований між суб'єктами.

2. **Темп прийняття рішення є юридичною категорією, а не лише організаційною.** Затримка у комунікації фактично позбавляє закон сили в момент, коли він потрібен найбільше.

3. **Відсутність засобів впливу у секторі** створює ситуацію, коли виявлення має цінність лише превентивного характеру, але не призводить до процесуального результату.

4. **Механізм передання події** повинен бути не лише нормативно визначеним, а й організаційно забезпеченим: канали, контактні рівні, час відповіді, межі відповідальності.

У науковій статті Сливкіна «**Загрози державній безпеці внаслідок діяльності диверсійно-розвідувальних груп: правові та організаційні аспекти**» (2024) на цю проблему вказується як на системну: правовий механізм виявлення може бути повністю нівельований, якщо в конкретний момент часу **не існує механізму реалізації**. Автор підкреслює, що «виявлення без можливості впливу перетворюється на інформаційну подію, яка не змінює ситуацію на місцевості». Ця теза є важливою для розуміння зв'язку між **правом і практикою**: на лінії зіткнення право «живе» лише тоді, коли воно забезпечене дією.

Саме тому механізми виявлення необхідно розглядати **не окремо, а у зв'язці з механізмами реагування**. Це передбачає наявність правових підстав для переходу від фіксації до обмеження свободи пересування, від спостереження — до супроводу, від супроводу — до процесуального оформлення. У випадку, коли юридично допустимих інструментів немає, система повинна мати **заздалегідь визначену альтернативу**, що дозволяє зірвати наміри противника. У наведеному кейсі цією альтернативою став вогневий вплив, який не відповідав умовно ідеальній моделі реагування, але у конкретних обставинах був **єдиним законним способом** змінити ситуацію на користь оборони.

Таким чином, правові механізми виявлення ДРГ у діяльності НГУ мають **подвійний характер**: з одного боку, вони формалізовані й визначені нормативними актами; з іншого — вони залежать від стану комунікації, наявності засобів, ситуації у секторі та темпу прийняття рішення. Це робить

систему гнучкою, але водночас **вразливою до збоїв**, особливо у випадках, коли виявлення випереджає можливість реагування.

2.2. Міжвідомча взаємодія НГУ–ЗСУ–СБУ

Міжвідомча взаємодія під час протидії диверсійно-розвідувальним групам у прифронтовій зоні є не додатковим компонентом, а **основою системи безпеки**. Жоден суб'єкт сектору оборони — ні Національна гвардія, ні Збройні Сили, ні Служба безпеки України — **не здатен самостійно забезпечити повний цикл протидії ДРГ**: від виявлення до нейтралізації та документування наслідків. Система працює лише тоді, коли повноваження не перетинаються хаотично, а **вибудовуються як ланцюг**, де кожен елемент має чітке призначення.

Правовий фундамент взаємодії визначається у загальних і спеціальних актах: Законі України «Про оборону України», Законі «Про Національну гвардію України», Законі «Про Службу безпеки України», а також у системі наказів Генерального штабу, командування НГУ та процесуальних норм Кримінального процесуального кодексу у частині протидії диверсіям. Це створює **багаторівневу модель**, де одна й та сама подія може належати до компетенції різних органів залежно від фази розвитку ситуації. Проблема полягає в тому, що нормативний рівень визначає лише **межі повноважень**, а не **послідовність їх реалізації**, яка формується на рівні організації та практики.

Збройні Сили України мають визначальну роль у питаннях оборони, знищення противника та контролю над сектором бойових дій. Їх повноваження пов'язані із застосуванням зброї та бойових засобів, включаючи артилерію, авіацію та БПЛА ударного типу. **НГУ** діє у секторах, де необхідно поєднати силову присутність із правозастосуванням: блокпости, тилові райони, маршрути постачання, критична інфраструктура. **СБУ** виступає координатором у питаннях контррозвідки, інформаційно-аналітичної оцінки та документування дій, що можуть мати ознаки злочину або спеціальних операцій противника. У теорії це виглядає як **взаємодоповнення**, у практиці — як **обмежене перехрестя**, де рішення однієї структури може бути неможливо реалізувати без участі іншої.

Одним із центральних викликів є **дефіцит темпу**. Коли подія розвивається швидше, ніж працює механізм обміну інформацією, правова система реагування втрачає сенс. У науковій статті Сливкіна «**Загрози державній безпеці внаслідок діяльності диверсійно-розвідувальних груп: правові та організаційні**

аспекти» (2024) зазначено, що «затримка у передачі даних між суб'єктами безпеки перетворює подію на інформаційний факт, який не встигає стати правовим фактом». Це твердження підтверджується низкою практичних кейсів, у тому числі випадками, коли виявлення ДРГ за допомогою технічних засобів не мало продовження через відсутність сил у секторі або затримку у прийнятті рішення.

У контексті виявлення ДРГ у прифронтових районах важливим є **розмежування відповідальності за рішення**. Якщо НГУ виявляє ознаки можливої розвідувальної діяльності, але подія має ознаки загрози національній безпеці, подальші дії мають координуватися через СБУ. Якщо ознаки пов'язані з можливим бойовим зіткненням, суб'єктом стає ЗСУ. Однак це потребує не лише правової основи, а й **практичного механізму передачі**: визначення контактних осіб, чергових центрів прийому повідомлень, каналів передачі інформації (шифрованих або резервних), моделей короткої звітності (рапорт, сигнальний документ, пояснення). На відміну від теоретичної моделі, у реальному секторі **часовий розрив у 20 хвилин може знищити весь ланцюг реагування**.

У практиці підрозділів НГУ зустрічається ще один виклик — **конкуренція повноважень**. Ситуації, у яких одразу два органи можуть претендувати на право бути суб'єктом дій, часто зупиняють процес замість того, щоб його прискорювати. У тезі Сливкіна «**Проблеми координації між підрозділами ЗСУ, СБУ та Нацгвардії у контрдиверсійній боротьбі**» (2023) наводиться висновок, що «для міжвідомчої взаємодії критичною є не кількість можливостей, а наявність центру відповідальності», і поки такий центр не буде визначено юридично і процедурно, система залишатиметься вразливою.

Отже, у сфері протидії ДРГ взаємодія не може будуватися за принципом “хто перший дізнався — той і діє”. Це призводить до хаосу або дублювання. Натомість ефективною моделлю є **система пріоритетів**, де суб'єкти не конкурують за подію, а **передають її тому, хто має більше прав і ресурсів для впливу**. Такий підхід дозволяє не перевищувати повноваження і забезпечує **правовий шлях розвитку події**: від фіксації → до кваліфікації → до процесуального оформлення → до оперативного реагування.

Міжвідомча взаємодія у протидії диверсійно-розвідувальним групам не може обмежуватися лише обміном інформацією. Вона повинна мати **правовий каркас**, який дозволяє не лише визначити компетенції, а й забезпечити **безперервність реагування**. На практиці межа між компетенціями часто виявляється рухомою, і не завжди зрозуміло, який орган має брати на себе провідну роль у конкретній ситуації. Це пов'язано не з відсутністю повноважень, а з тим, що різні структури працюють у **різних правових площинах**: ЗСУ — оборонній, СБУ — контррозвідувальній, НГУ — змішаній (силовій і правоохоронній).

У такій моделі важливою є не лише **наявність правил**, але і механізм їх **інтерпретації та пріоритезації**. Наприклад, якщо подія містить ознаки диверсії та водночас мала місце у секторі бойових дій, суб'єктність стає розмитою. НГУ має право ініціювати первинні дії, однак не може проводити повноцінні слідчі дії. СБУ має компетенцію вести контррозвідувальне провадження, але може не мати оперативного доступу до сектору у момент події. ЗСУ може забезпечити силове блокування, але не завжди має змогу документально підтвердити обставини інциденту. **Суперечність виникає не в повноваженнях, а в темпі та площині їх застосування.**

Дипломатична і конструктивна критика полягає у визнанні, що сьогодні система **де-факто дозволяє прогалини**, коли подія «висить у повітрі» між органами. Однак це не ознака неефективності конкретного суб'єкта, а **наслідок відсутності центрів збору та обробки інформації**, доступних кожному учаснику взаємодії. У статті Сливкіна «Загрози державній безпеці внаслідок діяльності диверсійно-розвідувальних груп: правові та організаційні аспекти» (2024) пропонується розглядати **єдиний координаційний сегмент** як інструмент, який не замінює жоден орган, але знімає з них дублювання. Автор формулює тезу: «Координація повинна будуватись не за принципом підпорядкування, а за принципом фокуса відповідальності». Це означає, що структура, яка першою отримує сигнал, повинна не вирішувати проблему самостійно, а **чітко визначати напрямок подальших дій**.

Одним із можливих шляхів вдосконалення є **запровадження спільних алгоритмів первинної дії** у випадках виявлення ознак ДРГ. Йдеться не про створення нового закону, а про **уніфікований порядок реагування**, який може містити мінімальний перелік рішень: фіксація → повідомлення чергового штабу → передавання даних за підслідністю → резервний канал комунікації у разі перевантаження основного. У певних секторах України подібні механізми вже існують на рівні домовленостей, однак їх варто **нормативно закріпити**, щоб уникнути залежності від людського фактору.

Так само потребує уваги питання **розмежування повноважень під час перетину правових режимів**. У прифронтовій зоні можлива ситуація, коли особа одночасно порушує **режимні правила** (що підпадає під компетенцію НГУ) і виявляє ознаки **диверсійної діяльності** (що належить до компетенції СБУ). Важливо, щоб у таких випадках не виникала конкуренція за «право на реакцію», оскільки це не лише затримує процес, а й створює ризики **перевищення повноважень**. У таких ситуаціях оптимальним рішенням є **попереднє визначення зон відповідальності**, оформлене у вигляді спільних розпоряджень або регламентів на рівні сектора оборони, а не окремих частин.

Також до перспективних рішень належить **використання тимчасових міжвідомчих груп**, що формуються за вказівкою штабу сектору для конкретних напрямків. Їхня перевага полягає у тому, що вони не створюються «на папері», а є інструментом **швидкого об'єднання ресурсів**: НГУ — забезпечує контакт із цивільною складовою, ЗСУ — підтримку силовими засобами, СБУ — процесуальне оформлення. Такий підхід дозволяє уникати ситуації, коли **один орган чекає на підтвердження іншого**, а подія тим часом втрачає динаміку.

Усе це не має на меті підкреслити недоліки системи, а спрямоване на **формування конструктивної моделі розвитку**. Критика без пропозиції — це нарікання. Критика з пропозицією — це **напрямок удосконалення**. З огляду на динаміку війни, удосконалення міжвідомчої взаємодії не є теоретичним питанням, а **умовою виживання**. І саме тому питання виявлення ДРГ не може розглядатися лише як завдання НГУ, ЗСУ чи СБУ окремо — воно є **спільним завданням**, яке потребує спільного простору рішень.

У сфері міжвідомчої взаємодії одне з ключових питань — створення **центрів обміну інформацією і координації дій**. Це не формальна фігура, а спроба побудувати такий собі “нервовий центр”, де перетинаються дані від НГУ, ЗСУ та СБУ, і на основі яких ухвалюється оперативне рішення. У теорії функції такого центру могли б бути закріплені в оперативних регламентах та наказах Генерального штабу або міжвідомчих угодах. Однак у законодавчій площині **чіткої норми, що визначає обов’язок створювати такий центр у кожному секторі, немає**. Правила взаємодії між структурами закріплені лише загально, без детального опису формату спільної роботи у конкретних випадках виявлення ДРГ.

На практиці в період активних бойових дій такі центри формувалися **ситуаційно**, виходячи з потреби зберегти темп передачі даних та узгодження дій. Це проявилось у створенні **тимчасових пунктів координації**, де представники НГУ, СБУ та ЗСУ спільно обробляли інформацію про загрози, обмінювалися зведеннями та визначали подальші кроки. Проблема полягала не стільки у відсутності бажання працювати разом, скільки у **неузгодженості процедур, відсутності єдиного формату звітності та обмежених можливостях обміну в реальному часі**. Такий стан був характерним для перших місяців широкомасштабної агресії, коли структури «вливалися» у новий режим роботи, а законодавчі акти не встигали адаптуватися до вимог часу.

Дипломатично можна відзначити, що **спроби організації спільних командних пунктів** за своєю ідеєю мали значний потенціал, оскільки дозволяли зменшити час обміну інформацією та скоротити кількість проміжних ланок. Однак на практиці вони часто створювали **ефект “пустого центру”**: формально командний пункт існував, але чітких функціональних обов’язків, зрозумілих всім учасникам, не було. Іноді представники різних структур могли бути присутніми там, де їхні повноваження формально не були визначені в контексті конкретної події. Це не був «недолік» сам по собі, а показник того, що **правова основа для таких пунктів є фрагментарною**, а не системною.

Для того щоб такі центри працювали максимально ефективно, необхідно **узаконити їхній статус та функції**. Мова не про створення нового органу, а про

закріплення в нормативних актах порядку їх формування, повноважень, процедур обміну даними та взаємної відповідальності. Така правова фіксація дозволить уникати ситуацій, коли учасники координації **не розуміють, що саме роблять у центрі**: хто відповідає за прийняття рішення, хто фіксує факти, хто визначає відповідального у разі розбіжностей. Саме від цього залежить і ефективність реагування на події, і правова чистота дій: чи буде дія мати процесуальне оформлення, чи залишиться лише інформаційним фактом.

Одним із практичних пропозицій є **впровадження уніфікованих форматів звітності та обміну**: короткі оперативні донесення, стандартні рапорти за подією, встановлені канали передачі даних (шифровані радіо, цифрові платформи), резервні лінії на випадок навантаження. Ці формати не потребують зміни законів, але **вимагають процедурного закріплення** на рівні міжвідомчих угод або наказів сектору безпеки. Також корисною є практика **ротації представників структур у таких центрах** для того, щоб кожен офіцер розумів не лише свою, а й суміжну позицію — це знижує ризик “процедурних тупиків”.

Важливо, що ці пропозиції не суперечать існуючому законодавству, а доповнюють його, створюючи **процедурну оболонку** для діяльності, що вже фактично здійснюється на полі. Саме така комплексна модель — коли правовий каркас підтримує оперативні потреби — здатна вирішити проблему, яку відчують практики: **ефективна взаємодія без втрати юридичної послідовності**.

Логістика міжвідомчої взаємодії у протидії ДРГ складається не лише з руху особового складу чи техніки між секторами — передусім це **логістика інформації**. Саме обмін даними формує основу для ухвалення рішень, і якщо цей процес не організовано належним чином, будь-яка операційна перевага втрачає сенс. Згідно із законом «Про оборону України», усі суб’єкти сектору безпеки мають діяти у взаємодії, однак закон не регламентує, **як саме** відбувається передання інформації у конкретному секторі чи оперативному районі. Це створює простір, який заповнюється тимчасовими рішеннями, а вони, у свою чергу, не завжди є стабільними.

У польових умовах система обміну інформацією часто будується “знизу догори”. Наприклад, на блокпостах або мобільних групах, що діють у секторі, первинний контакт із підозрілою ситуацією фіксується НГУ. Далі, у разі наявності ознак диверсії, інформація передається черговому оперативному центру або через визначеного офіцера зв’язку до СБУ чи штабу ЗСУ. Це — формальна модель. Однак на практиці ланцюг передачі може змінюватися залежно від обстановки: відсутність зв’язку, перевантаження радіоканалу, зміна бойової ситуації, ротація особового складу. У таких випадках набувають значення **резервні канали комунікації** — цифрові засоби, шифровані месенджери, переносні станції радіозв’язку з обмеженим діапазоном. Вони не завжди згадуються у нормативних актах, але фактично є частиною реальної системи протидії.

Правовий аспект цієї практики полягає у тому, що інформація, отримана не через офіційний канал, може викликати запитання щодо **допустимості її використання** у подальших процедурах. Це не означає, що такі дані не можуть бути враховані, але вони потребують **процедурного “легалізування”**: службова записка, доповідь, рапорт, пояснення. Саме тому важливо, щоб навіть використання резервних каналів було **регламентовано мінімально необхідним набором правил**: хто фіксує повідомлення, у якому форматі, з якими атрибутами (час, координати, обставини). Це не бюрократизація, а спосіб захистити дії військовослужбовця від подальших звинувачень у недотриманні процедури.

Правові колізії виникають тоді, коли **обсяг інформації випереджає обсяг повноважень**. Наприклад, якщо НГУ отримує дані про ймовірну диверсійну групу, але не має у своєму секторі сил та засобів для негайного впливу, то передання інформації стає єдиним можливим кроком. Однак у ситуації, коли з іншого боку не надходить рішення або відповідь затримується, виникає правовий вакуум: **виявлення відбулося, але подія не отримала суб’єкта реагування**. Це не провина конкретного органу, а наслідок того, що законодавство **не визначає пріоритетності реагування** у таких випадках. У тезі Сливкіна «Проблеми координації між підрозділами ЗСУ, СБУ та Нацгвардії у контрдиверсійній боротьбі» (2023) ця проблема визначається як «ситуативний перекис

повноважень», коли фактичний суб'єкт події не співпадає із суб'єктом, що здатен її завершити.

Для розв'язання таких колізій доцільним є впровадження **правового механізму тимчасового пріоритету**, коли орган, що першим отримав сигнал, має право **ініціювати процедуру реагування**, і поки не буде прийняте інше рішення компетентного органу, він здійснює **обмежене управління ситуацією**. Це не суперечить чинному законодавству, оскільки базується на принципах необхідності та пропорційності, але потребує **процедурного закріплення** у вигляді міжвідомчих протоколів.

Ще одним шляхом мінімізації правових розривів є призначення **офіцерів-регуляторів взаємодії**, які виконують роль контактних вузлів між підрозділами. Така практика частково використовується і зараз, але часто залишається **неформальною**. Закріплення статусу таких офіцерів у нормативних документах дозволило б уникати ситуацій, коли інформація “зависає” між рівнями управління. Вони не замінюють командування, але забезпечують **контактну сумісність** системи, що, у випадку швидких загроз, є критичним чинником.

Варто зазначити, що логістика взаємодії — це не лише право і техніка, а й **культура управління**. Якщо у секторі взаємодія сприймається як примусова необхідність, а не як ресурс, правові інструменти не працюють належним чином. Саме тому у статті Сливкіна «**Загрози державній безпеці внаслідок діяльності диверсійно-розвідувальних груп: правові та організаційні аспекти**» (2024) підкреслюється: «Система дає результат тоді, коли кожен учасник взаємодії розуміє власну функцію не як ізольовану, а як частину спільного результату». Це твердження підкреслює, що правовий аспект взаємодії не обмежується статтями законів — він проявляється у **готовності сторін діяти у межах спільного простору відповідальності**.

Підсумовуючи аналіз існуючих практик та правових рамок міжвідомчої взаємодії у сфері протидії ДРГ, доцільним є формування пропозицій, які не руйнують чинну систему, а **вписуються в її структуру**, працюючи як інструменти вдосконалення. Ключовий принцип — **“критикуєш — пропонуєш”**,

що у секторі безпеки означає не вимогу «зробити інакше», а пропозицію **реалістичних рішень**, які можна впровадити вже зараз.

1. Процедурні пропозиції (без змін законів)

У межах чинного законодавства найбільш ефективними є рішення, що **встановлюють порядок дій**, а не нові повноваження. Мова йде про:

- створення **уніфікованих алгоритмів первинного реагування**, які містять мінімальний перелік дій: фіксація → кваліфікація події → визначення відповідального → передавання даних за підслідністю;
- введення **коротких форматів повідомлення** (оперативна доповідь за зразком: час, місце, ознаки, перший висновок, потреби), які зменшують час прийняття рішення;
- визначення **офіцерів-вузлів взаємодії** у кожному секторі — посад, а не осіб, що забезпечують безперервність обміну, навіть у разі ротації.

Ці пропозиції не потребують змін до закону, але вимагають **службових наказів та міжвідомчих протоколів**, що формують єдину практику для суб'єктів.

2. Інституційні рішення (на рівні штабу або сектору)

Для усунення проблеми інформаційних «провалів» потрібні рішення, що формують **стабільні точки координації**, а не тимчасові. Найбільш реалістичним є:

- закріплення статусу **центрів координації (пунктів обміну інформацією)** у прифронтових зонах як складових оперативного управління;
- формування **списки пріоритетності реагування**, який визначає, який орган є провідним у залежності від типу події (ознаки диверсії, загроза населенню, контакт із противником);
- впровадження **режиму тимчасового пріоритету**, коли орган, що першим отримав дані, має право ініціювати процес реагування до моменту прибуття профільного суб'єкта.

Такі рішення дозволяють уникати ситуацій, коли кожен з органів чекає дій іншого, що у бойових умовах може коштувати не лише ефективності, а й безпеки особового складу.

3. Технічні та інформаційні інструменти

З огляду на динаміку бойових дій, доцільно передбачити розвиток тих засобів, які **прискорюють логістику інформації**, не порушуючи вимог законодавства:

- використання **шифрованих цифрових платформ** як резервного каналу передачі даних між структурами;
- розвиток мережі **переносних радіопунктів**, які дозволяють створювати тимчасові комунікаційні “містки” у разі втрати зв’язку;
- застосування **модулів даних на БПЛА**, які передають координати та відео не лише на пункт керування, а й на визначених адресатів (за умови процедурного оформлення);

Ці інструменти дозволяють **не втрачати темп події**, навіть якщо обставини швидко змінюються.

4. Кадрово-управлінський аспект

У складній системі взаємодії техніка та нормативи не замінюють **людського фактора**. Тому пропозиції охоплюють:

- підготовку **офіцерів регуляції взаємодії**, які спеціалізуються на процедурному та інформаційному забезпеченні між органами;
- формування коротких **командних сесій** перед ротаціями, де узгоджуються контакти, правила реагування та резервні варіанти;
- створення підрозділами **локальних “матриць відповідальності”** — простих схем, які визначають, хто що робить у певному секторі без довгих консультацій.

Якщо підсумувати, ці пропозиції створюють не паралельну систему, а **допоміжний контур**, який дозволяє чинному законодавству працювати в **оперативному темпі**, а не лише на папері.

Міжвідомча взаємодія НГУ, ЗСУ та СБУ є дієвою лише тоді, коли **правові норми доповнені процедурами**, а технічні можливості підтверджені **культурою**

відповідальності між суб'єктами. Пропозиції, сформульовані вище, не вимагають глибокої зміни законів, а створюють основу для **поступового переходу від ситуативної координації до структурованої моделі управління**, що є принципово важливим для успішної протидії ДРГ у прифронтових районах.

2.3. Сучасні засоби виявлення ДРГ: правовий і практичний аспект

Використання сучасних технічних засобів для виявлення диверсійно-розвідувальних груп у прифронтовій зоні формує окремий напрям протидії, який не вписується повністю у традиційні уявлення про оперативно-розшукову діяльність та бойові дії. З одного боку, застосування БПЛА, систем радіоелектронної боротьби, тепловізійних комплексів і розподілених сенсорних мереж має очевидний тактичний сенс: вони дозволяють **бачити раніше, ніж противник**, і відповідно — приймати рішення швидше. З іншого боку, правове поле, у якому ці засоби застосовуються, є **фрагментарним**, а інколи й дискусійним, оскільки нормативні акти розвивалися повільніше, ніж технології та реальний досвід війни.

БПЛА як основний інструмент раннього виявлення

Безпілотні літальні апарати фактично стали **новим інструментом тактичної розвідки**, який у багатьох випадках замінив традиційні патрульні дії або наземне спостереження. Законодавство України не забороняє НГУ застосовувати БПЛА, однак і не містить чіткої процедури, яка регулює **режим їх використання у прифронтовій зоні**. Відповідні норми можуть міститися у регламентах командування або тимчасових наказах, але вони не формують системи. Саме тому у реальній практиці рішення про запуск БПЛА часто ухвалюється **не як юридичний акт**, а як **команда за бойовою доцільністю**, що вже само по собі створює правовий дискомфорт: дія є необхідною, але її нормативне підґрунтя — умовне.

На практиці відео або координати, отримані за допомогою БПЛА, використовуються як оперативна інформація, але не завжди мають статус **доказового матеріалу** у юридичному сенсі. Це спричиняє проблему «двох реальностей»: у бойовій — рішення приймається негайно, у процесуальній — дані потребують підтвердження або додаткової фіксації. У статті Сливкіна «**Загрози державній безпеці внаслідок діяльності диверсійно-розвідувальних груп: правові та організаційні аспекти**» (2024) наголошується, що «**доказовість даних БПЛА не є гарантованою через відсутність уніфікованих вимог до збереження та передачі інформації**». Це

створює ризик, коли навіть успішно зафіксована диверсійна діяльність **не може стати підставою процесуального переслідування**, якщо подія не була доведена до етапу силової реакції.

РЕБ як інструмент створення переваги

Радіоелектронна боротьба у прифронтовій зоні є тактичним засобом, який дозволяє **подавляти канали зв'язку, дезорієнтувати навігаційні системи, створювати перешкоди для керування технікою противника**. У правовій площині ситуація є складнішою, ніж з БПЛА: застосування РЕБ має **подвійний характер**, оскільки теоретично може впливати не лише на ворожі системи, а й на цивільні канали зв'язку, інфраструктурні вузли або навіть орієнтацію систем радіонавігації. Закон не дає окремого визначення для використання РЕБ саме НГУ, але допускає **виконання завдань оборони та контрдиверсійних заходів**, що дозволяє застосування таких засобів за умови наказу та фіксації обставин.

У реальності командир, який ухвалює рішення про застосування РЕБ, перебуває **між необхідністю і правовою невизначеністю**. Якщо засіб буде використаний неправильно або призведе до небажаних наслідків, виникає питання — у якій площині відповідальність: **бойовій чи цивільно-правовій**. Саме тому актуальною є пропозиція розробити **процедурні протоколи застосування РЕБ**, які визначать мінімальні критерії: зона впливу, мета, підстава, відповідальний суб'єкт, порядок фіксації. Це не гарантує повної юридичної безпеки, але **захищає командування** від звинувачень у довільності та створює мінімум доказів для підтвердження правомірності дій.

Тепловізійні системи, сенсорні мережі та проблема статусу даних

На відміну від БПЛА і РЕБ, тепловізійні та сенсорні системи не викликають істотних правових дискусій щодо **самого факту їх застосування** — вони традиційно сприймаються як засоби спостереження, подібні до оптичних приладів. Проблема виникає на рівні **статусу інформації**: чи є дані з тепловізора підставою для ухвалення процесуального рішення, якщо особа або група не ідентифіковані? У юридичній площині вони класифікуються як **орієнтувальна інформація**, що дозволяє ініціювати дії, але не визначає кінцевий процесуальний результат. Таким чином, ці засоби фактично забезпечують **стартову точку** —

підтвердження підозри, але потребують доповнення іншими даними, щоб подія могла перейти у статус інциденту.

Проблематика правового супроводу технічних засобів виявлення ДРТ проявляється найвиразніше там, де **тактична ситуація випереджає процедурні можливості системи управління**. Класичним прикладом є випадки, коли БПЛА фіксує переміщення групи, що має ознаки диверсійної діяльності, але подальші дії залежать не від факту виявлення, а від **організаційної готовності сектора**. У таких ситуаціях бойове рішення нерідко ґрунтується на “**мінімально достатньому підтвердженні**”, тоді як юридичний стандарт вимагає **повної ідентифікації**, що неможливо у реальному часі.

Характерною є ситуація, коли за допомогою БПЛА було виявлено диверсійно-розвідувальну групу, яка діяла у тиловому секторі — приблизно за п’ять кілометрів від передового рубежу оборони. Дані з дрона підтвердили переміщення озброєних осіб у напрямку критичної інфраструктури, однак через відсутність сил у секторі та затримку у прийнятті рішення **не було можливості провести затримання або блокування**. Єдиним доступним засобом впливу стала **артилерійська демонстрація**, яка змусила групу змінити маршрут і, ймовірно, відмовитися від завдання. Тактичний результат був позитивним — загрозу нейтралізовано на рівні наміру. Проте з правової точки зору подія **не набула статусу оформленого інциденту**, оскільки не відбувся ані контакт, ані процесуальна ідентифікація. Це створює колізію: операційна ефективність досягнута, але **юридичний слід події — нульовий**.

Така ситуація не є винятком, а радше вказує на структурну проблему: **технічні дані не мають гарантованого каналу переходу в правову площину**. У міжнародній практиці це вирішується не лише технологіями, а й **процедурними механізмами**. У збройних силах США застосовується принцип **delegated authority**, за яким командир на місці має право ухвалювати рішення щодо технічних засобів спостереження із подальшим документуванням дій, а не навпаки. Це дозволяє уникнути паралічу ініціативи. В Ізраїлі технічні засоби виявлення інтегровані у систему **оперативно-правового супроводу**, де дані автоматично потрапляють до відповідних підрозділів, що дозволяє **розпочати**

процесуальну роботу навіть без фізичного контакту з противником. У країнах НАТО спостерігається тенденція закріплення **норми “процедурної достатності”**: якщо подія фіксується технічно, вона отримує тимчасовий статус правового факту — з можливістю подальшої деталізації або корекції.

Для України актуальним є пошук **середнього варіанту**, який не копіює один до одного іноземні моделі, але дозволяє військовим діяти без страху постфактум звинувачень. Одним із можливих рішень є **оформлення технічних даних як “первинного джерела обґрунтованої підозри”**, що дозволяє:

- ініціювати дії НГУ або ЗСУ без очікування на слідчі процедури,
- документувати подію для подальшого аналізу або контррозвідального провадження,
- передавати інформацію до СБУ із чітким маркуванням джерела.

Таке рішення не потребує зміни законів — достатньо затвердити **процедурний статус** у вигляді міжвідомчого наказу або регламенту у рамках сектору оборони. Це створює **“місток” між боєм і правом**, що є принципово важливим для контрдиверсійної діяльності.

Тактична адаптація технічних засобів також вимагає **усвідомлення меж допустимого впливу**. Наприклад, застосування РЕБ проти групи з ознаками ДРГ повинно супроводжуватися **мінімальною фіксацією наміру**: координати, час, підтверджений канал зв'язку, ким і на підставі чого прийняте рішення. Ці базові параметри дозволяють у подальшому довести, що дії не були довільними або непропорційними. В іншому випадку можливі наслідки у цивільно-правовій площині, якщо втручання вплине на цивільні об'єкти зв'язку або транспорту.

Розвиток сучасних технічних засобів у боротьбі з ДРГ створює ситуацію, в якій військовослужбовець на місці часто змушений діяти **швидше, ніж система встигає відреагувати**. Це не ознака хаосу — це характеристика бойового середовища. Тому головне завдання держави та сектору безпеки — не “виправляти” реакцію військового заднім числом, а **забезпечити процедури**, які дозволяють командирі діяти рішуче та законно **одночасно**.

У сфері застосування БПЛА, РЕБ і сенсорних систем у прифронтовій зоні існує поняття, яке умовно можна визначити як **сірий сектор повноважень**. Воно виникає не тому, що закон забороняє або обмежує використання техніки — а тому, що **правова рамка не встигає за практикою**. Бойова обстановка не працює за календарем пленарних засідань, і часом рішення приймаються не в протоколі, а **в принципі**. Саме тут проявляється найбільший виклик: як зберегти ініціативу, не виходячи за межі повноважень.

Проблема характерна: отримані технічні дані не завжди можуть бути використані в подальшому провадженні — не тому, що вони сумнівні, а тому, що **не визначено процедуру їх перетворення на правовий факт**. Це створює ризик, коли військовослужбовець, який діяв на підставі обстановки, може згодом опинитися в ситуації, де доведеться пояснювати дії не противнику, а органам досудового розслідування. Така перспектива **блокує ініціативу** і формує небезпечну позицію: “краще не зробити, ніж зробити, бо потім спитають”. Умови війни не дозволяють такого підходу — зволікання іноді рівнозначне поразці.

У цьому контексті важливо запровадити механізми, які дозволять **перекласти відповідальність з особового складу на процедуру**. Пропозиція полягає у впровадженні поняття “**тактичного мандату**” — визначеного кола дій, які командир підрозділу НГУ може виконати у разі виявлення ознак діяльності ДРГ технічними засобами. Такий мандат не надає нових повноважень, а **уточнює межі наявних**, що вже саме по собі ліквідує правові ризики.

Тактичний мандат може включати:

- право на ініціювання обмежених заходів впливу (спостереження, локальне стримування, попередження через вогонь на ураження без прямого контакту);
- право на застосування БПЛА у режимі розширеного контролю за сектором без додаткового погодження, якщо час є критичним;
- можливість використання РЕБ для локального порушення каналів зв’язку ДРГ у разі підтверджених ознак;
- обов’язок **процедурної фіксації рішення** протягом встановленого часу після стабілізації обстановки.

Подібні рішення використовуються у державах, де технічні засоби стали стандартом бойових дій. Наприклад, у збройних силах США командир тактичної ланки має право самостійно ініціювати розвідувальні дії з використанням БПЛА у випадках **imminent threat** (безпосередньої загрози). В Ізраїлі застосування техніки супроводжується **процедурою швидкого юридичного супроводу**, яка не блокує дію, а оформлює її **постфактум**, усуваючи ризики для військових. У Польщі діє модель, яка передбачає **розмежування технічного виявлення та тактичного реагування**, щоб уникнути конкуренції між суб'єктами.

Україні доцільно впроваджувати власну модель, орієнтовану на реалії війни, а не на ідеальні схеми мирного часу. У межах чинного законодавства це можливо через:

- **наказ сектора оборони**, який визначає порядок застосування технічних засобів у прифронтовій зоні;
- **регламент про передачу технічних даних** як підстави для оперативних дій;
- **відповідальний центр кваліфікації даних**, який бере на себе юридичний супровід події.

Таким чином, завдання не полягає у зміні сутності закону, а у **гармонізації практики та нормативної бази**. Військові не повинні бути заручниками правового вакууму, а держава не повинна створювати ситуацій, де ініціатива сприймається як ризик, а не як професійна якість.

Аналіз сучасних засобів виявлення диверсійно-розвідувальних груп засвідчує, що їхнє застосування у прифронтовій зоні не є проблемою технічної спроможності — навпаки, українські підрозділи вже сьогодні демонструють високий рівень адаптації та тактичної креативності. Проблема полягає в іншому: **технічна перевага не перетворюється на правову впевненість**, а отже — не гарантує передбачуваного результату у частині подальшого реагування. Це створює прихований ризик для обороноздатності держави: коли рішення приймаються правильно з точки зору обстановки, але **сумнівно з точки зору нормативної визначеності**.

Усунути цей дисбаланс можливо за рахунок **процедурної підтримки технічних рішень**, а не шляхом спроб “прив’язати” бойову ситуацію до нормативів мирного часу. Суть пропозиції полягає у впровадженні **регламентів застосування**, які легалізують статус технічних даних як підстави для дій. Це означає, що дані з БПЛА, тепловізійних систем або РЕБ можуть виступати **“первинним джерелом підтвердженої загрози”**, а не орієнтувальною інформацією, доля якої залежить від суб’єктивної оцінки.

Ключові кроки, які можуть бути впроваджені без зміни законодавства:

- закріплення **процедури первинної фіксації технічних даних** у формі короткого рапорту з атрибутами (дата, координати, засіб фіксації, відповідальна особа);
- введення **режиму тактичного мандату** — обмеженого, але достатнього кола повноважень командира у разі підтвердженої загрози;
- визначення статусу **центру кваліфікації технічних даних**, який бере на себе процесуальну відповідальність за подію після первинного реагування;
- формування **єдиної міжвідомчої матриці реагування**, де технічна подія автоматично переходить у компетенцію суб’єкта, який має інструменти для наступних дій (НГУ, ЗСУ або СБУ).

У міжнародному досвіді саме такі рішення стали основою трансформації військових структур у сучасних конфліктах. У США делегування повноважень тактичному командирі забезпечило **постійну готовність до дії** у випадках загрози без втрати правової легітимності. В Ізраїлі технічна інформація отримала статус **оперативного доказу**, що дозволяє розпочинати процедури без очікування контакту. У державах НАТО акцент зміщено у бік **уніфікації процедур**, що дає змогу уникати дублювання або розриву повноважень між органами. Для України ці моделі не повинні бути калькою, але можуть слугувати **орієнтирами адаптації**.

У результаті впровадження таких підходів технічні засоби перестають бути “інструментом за власною ініціативою підрозділу”, а стають **елементом державної системи виявлення загроз**. Це означає, що командир має змогу діяти

в межах закону **не через обмеження, а через визначеність**. Саме визначеність створює основу для довіри, відповідальності та ініціативи, якої вимагає сучасний характер протидії ДРГ.

Сучасні засоби виявлення ДРГ є ефективними лише за умови, що:

- рішення командира отримують **процедурне підкріплення**,
- технічні дані мають **узаконений статус підстави**,
- а держава забезпечує **правовий захист тих, хто діє за обставинкою, а не за інструкцією мирного часу**.

Це дозволяє перейти від моделі ситуативного застосування техніки до моделі **структурованої оперативної спроможності**, де технології, право і організація працюють у єдиному просторі рішень.

Ефективність виявлення диверсійно-розвідувальних груп у прифронтовій зоні визначається не лише технічною спроможністю підрозділів, а й тим, наскільки **злагоджено працюють правові, організаційні та комунікаційні механізми**. Національна гвардія України має реальні можливості виконувати завдання з виявлення та первинного реагування, проте ці можливості втрачають темп, коли рішення впираються у нечіткість процедур міжвідомчої передачі інформації або невизначеність статусу технічних даних. Законодавство створює рамку, але **не дає покрокового механізму**, який дозволяє перевести подію зі статусу «сигнал» у статус «інцидент» без зайвих узгоджень та розриву часу.

Міжвідомча взаємодія НГУ, ЗСУ та СБУ показує, що **потенціал системи значно більший за її фактичну результативність**. У секторах, де персональна відповідальність командирів підкріплена процедурною визначеністю, процес протидії ДРГ розвивається динамічно і без втрати ініціативи. Там, де повноваження перетинаються без розмежування, а контакт між структурами залежить від людського фактору, система починає втрачати темп. Це не свідчить про слабкість якогось із органів окремо. Це ознака того, що **правовий каркас ще не встиг адаптуватися до реалій війни**.

Використання БПЛА, РЕБ, сенсорних та оптичних систем підтверджує: **сучасна війна починається задовго до фізичного контакту з противником**. Проте дані цих засобів не завжди мають гарантований юридичний статус, що

створює ризик, коли тактична перемога не перетворюється на **операційну перевагу**. Проблема полягає не у відсутності технічних можливостей, а у тому, що **дані не інтегровані в правову систему** як елемент реагування. У таких умовах командири фактично беруть на себе відповідальність «авансом», спираючись на обстановку, а не на процедуру. Це — реальність війни. Але відповідальність держави полягає у тому, щоб забезпечити військових **процедурним захистом**, а не лише нормативним допуском.

Узагальнюючи, можна стверджувати:

Виявлення ДРГ сьогодні — це не лише питання реагування на загрозу, а й **питання керованості процесу**. Система буде ефективною тоді, коли технічне виявлення автоматично створюватиме **правові підстави для дії**, а не вимагатиме для цього додаткового погодження. Це можливо досягти без зміни законів через впровадження **регламентів застосування, тактичного мандату командира та процедур фіксації даних**. У результаті підрозділи НГУ отримують не “вільність дій”, а **чітко окреслену свободу рішення в межах відповідальності**.

Якщо держава очікує від військових рішучості, вона має надати їм визначеність. Визначеність — це не формальність; це умова, за якої бойова ініціатива не стає юридичним ризиком.

3.1. Правові підстави та порядок нейтралізації ДРГ

В умовах повномасштабної війни протидія диверсійно-розвідувальним групам (ДРГ) стає одним із ключових завдань для сил сектору безпеки та оборони. Правове регулювання цього процесу ґрунтується на сукупності законодавчих і підзаконних актів, які визначають повноваження, порядок застосування сили, організацію взаємодії між підрозділами та правові обмеження, що діють під час особливого стану. Ці норми створюють правовий каркас, що дозволяє державі збалансувати необхідність ефективного реагування з гарантіями законності та захисту прав людини.

Початковою правовою основою є **Конституція України** як основний закон, що визначає забезпечення територіальної цілісності, суверенітету та безпеки держави. На її базі функціонують спеціальні закони та нормативні акти, які деталізують повноваження окремих силових структур і порядок їхньої діяльності. Одним із таких є **Закон України “Про Національну гвардію України”**, що визначає правовий статус цього військового формування зі спеціальними повноваженнями щодо забезпечення громадського порядку, охорони стратегічних об’єктів та участі у заходах із захисту державної безпеки. Згідно із цим законом, НГУ виступає як **військове формування зі специфічним поєднанням військових та правоохоронних функцій** і може залучатися для участі у спільних заходах із іншими органами у межах встановленого повноваження.

Поряд з цим, **Закон України “Про Службу безпеки України”** визначає СБУ як головний спеціальний державний орган з контррозвідувальними функціями, включно із запобіганням та виявленням субверсивної діяльності, що загрожує національній безпеці. Закон зафіксував принципи діяльності СБУ — законність, повагу до прав і свобод людини, поєднання одноособового керівництва і колегіальності — та визначив сфери діяльності, в межах яких СБУ реалізує свої завдання.

Важливою складовою правового поля є **законодавство про оборону та режимні правові режими під час війни або воєнного стану**. Закон України «Про оборону України» розкриває загальні засади організації та здійснення

оборони держави, включно із взаємодією військових формувань і правоохоронних органів. Правовий режим **воєнного стану** та порядок його впровадження визначені окремими актами, що дозволяють розширити коло повноважень суб'єктів сектору безпеки на період особливих обставин. Такі норми встановлюють обмеження та умови, за яких застосовуються спеціальні заходи, включно з обмеженням пересування, перевіркою документів, оглядом транспортних засобів тощо.

Не менш значущим є **Закон України «Про основи національного спротиву»**, який у сучасних умовах формує законодавчі засади для залучення різних компонентів національної безпеки до загальної системи протидії загрозам, включно з ДРГ. Цей закон також окреслює завдання та повноваження підрозділів оборони, добровольчих формувань і місцевих органів у межах визначеної компетенції.

Таким чином, правові підстави нейтралізації ДРГ не впливають з одного нормативного акту, а формуються через **комплекс взаємодіючих законів**, що створюють правову основу для діяльності НГУ, СБУ, ЗСУ та інших підрозділів. Такі правові джерела визначають не лише повноваження, а і **обмеження**, включно з тим, що під час застосування сили повинні бути враховані гарантії прав людини, необхідні пропорційність дій та документальне оформлення подій з метою подальшої юридичної оцінки.

Ключові нормативні акти, на які спирається цей розділ:

Закон України “Про Національну гвардію України” — визначає статус і функції НГУ.

Закон України “Про Службу безпеки України” — визначає функції СБУ у сфері контррозвідки та захисту державної безпеки.

Закон України “Про оборону України” та законодавство щодо воєнного стану — задають загальні рамки реагування під час особливих умов.

Закон України “Про основи національного спротиву” — закладає правові засади участі підрозділів у системі національної безпеки.

У продовженні цього підрозділу ми розглянемо **конкретні процесуальні норми**, порядок прийняття рішень про нейтралізацію ДРГ, умови застосування

сили, а також механізми юридичного оформлення таких дій у рамках чинного законодавства. Це дозволить окреслити не лише загальні правові підстави, а й **конкретні юридичні алгоритми дій** для підрозділів сектору безпеки держави.

Нормативна база щодо нейтралізації ДРГ набуває практичного змісту через **підзаконні акти**, що регламентують застосування сили та спеціальних засобів у конкретних умовах. До таких актів належать **Статути Збройних Сил України** та інші керівні документи, що визначають порядок несення служби, організацію бойового чергування, охорони об'єктів і дій підрозділів у разі виникнення загрози. Статут внутрішньої служби та Статут гарнізонної і вартової служб визначають базові повноваження військового наряду — від обмеження доступу до об'єкта до застосування зброї у випадках, передбачених законом. У поєднанні з режимом воєнного стану ці норми створюють **правову рамку**, в якій військовослужбовець має право діяти рішуче, за умови відповідності встановленим критеріям необхідності й пропорційності.

Правове регулювання застосування сили з метою нейтралізації ДРГ має подвійний характер. З одного боку, **Кримінальний процесуальний кодекс України** визначає порядок досудового розслідування, затримання осіб та використання доказів. З іншого — у прифронтовій зоні застосовується **режим невідкладних заходів**, у межах якого допустимо здійснювати дії без попередніх процесуальних формальностей, якщо йдеться про **негайне усунення загрози життю, обороні або інфраструктурі**. Це означає, що військовослужбовець, який стикається з ознаками діяльності ДРГ, може діяти на випередження, але з подальшим документуванням прийнятого рішення. Такий підхід дозволяє зберегти баланс між бойовою необхідністю та процесуальною відповідальністю.

Окремої уваги потребує питання **юридичного статусу диверсійно-розвідувальної групи**. У кримінально-правовому аспекті дії ДРГ можуть містити ознаки злочинів проти основ національної безпеки та терористичної діяльності (наприклад, ст. 113 «Диверсія» Кримінального кодексу України). Це дає підстави для залучення СБУ як суб'єкта процесуального керівництва та контррозвідувального супроводу. Водночас **Кримінальний кодекс не містить окремого визначення ДРГ** як явища — вона описується через сукупність дій,

намірів та ознак. Саме тому на практиці правова ідентифікація такої групи відбувається не за формальною дефініцією, а через встановлення **ознакових критеріїв загрози**.

У свою чергу, **Збройні Сили України** мають законні підстави застосовувати зброю та засоби ураження для **негайного припинення ворожих дій**, якщо підрозділ ДРГ діє у секторі відповідальності або намагається проникнути до об'єкта. Порядок застосування зброї врегульований Статутами та законами, а також рішеннями командування, яке несе відповідальність за визначення пропорційності. У таких умовах правова оцінка події формується **після факту**, однак підставою для дії завжди є **загроза, що підтверджується обстановкою**.

Національна гвардія України має **специфічний статус**, оскільки поєднує ознаки військового формування і правоохоронного органу. Це означає, що нейтралізація ДРГ за участю НГУ може мати різні правові формати — від **боєвого зіткнення до правоохоронного затримання**. У цьому контексті важливим є розмежування понять «затримання» і «нейтралізація». Перше передбачає **подальшу процесуальну роботу**, друге — **усунення загрози**, що не завжди допускає фізичне захоплення противника. Нормативна база дозволяє нейтралізацію у разі, коли подальші дії групи становлять **безпосередню небезпеку**, і не існує альтернативи, що забезпечує захист життя і оборони.

У секторі безпеки діє принцип **переходу відповідальності**: підрозділ, що першим зіткнувся із загрозою, має право вжити невідкладних заходів, але подія переходить до компетентного органу, якщо вона вийшла за межі початкової ситуації. Наприклад, випадок виявлення групи — зона відповідальності НГУ або ЗСУ; ознаки злочину проти держави — зона СБУ; потреба у слідчих діях — НПУ. Такий підхід є законним, однак на практиці виникає проблема **часового розриву**, коли ситуація змінюється швидше, ніж відбувається передача події. Саме тут виявляється головний недолік нормативної бази: вона **не враховує динаміки війни**, покладаючись на моделі мирного часу.

Правові підстави нейтралізації ДРГ існують і є достатніми, але їхня ефективність залежить від двох факторів:

по-перше, здатності командира приймати рішення на підставі обстановки, а не формального очікування;

по-друге, створення процедур, які дозволяють **оформити рішення постфактум** без ризику для особового складу.

Право не повинно стримувати дію, але дія повинна мати **правовий сенс** — тільки так система зберігає легітимність і керованість в умовах війни.

Практична реалізація правових підстав нейтралізації ДРГ у прифронтовій зоні завжди проходить через певну послідовність дій, навіть якщо зовні це виглядає як «миттєве рішення командира». У центрі цієї послідовності — **оцінка загрози**, яка спирається не лише на тактичні фактори (чисельність, озброєння, напрямок руху), а й на **правовий режим території**. Там, де діє воєнний стан, командир має ширші повноваження щодо обмеження пересування, застосування зброї та залучення підрозділів до виконання завдань, але ці повноваження не є безмежними — вони прив'язані до необхідності і співмірності.

Умовно можна виділити кілька етапів, які у реальних бойових умовах часто накладаються один на один.

Перший — **ідентифікація події як потенційно диверсійної**. На цьому рівні достатньо наявності сукупності ознак: перебування невідомих озброєних осіб у забороненому секторі, спроба приховано обійти пости, інтерес до об'єктів інфраструктури, фіксація засобами розвідки характерної поведінки. Юридично це ще не «диверсія», не стаття Кримінального кодексу — але вже **обґрунтована підозра**, яка дає право активізувати сили спостереження і підготувати резерв для можливого силового впливу.

Другий етап — **ухвалення рішення щодо форми нейтралізації**. У правовій площині йдеться про вибір між трьома базовими варіантами:

1. **спостереження з готовністю до втручання,**
2. **спроба затримання,**
3. **негайне застосування зброї з метою припинення дій.**

Вибір форми залежить від того, наскільки очевидною є загроза і чи існує альтернатива, яка дозволяє зберегти життя особового складу і цивільних. Нормативні акти не дають жорстких «формул», але чітко вимагають, щоб

застосування зброї було крайнім заходом, коли інші форми впливу є неможливими або явно недостатніми. Тобто командир має не просто «право відкрити вогонь», а **обов'язок аргументувати для себе**, чому іншого варіанту немає.

Третій етап — **безпосередня реалізація рішення**, власне нейтралізація. Вона може мати характер короткого бою, блокування району, вогневого ураження на відстані, дій спільних груп НГУ–ЗСУ–СБУ. Тут правова складова не зникає, але відходить на другий план, адже пріоритетом стає **збереження життя і виконання бойового завдання**. Водночас вже у цей момент важливо, щоб дії підрозділу не виходили за межі визначених законом: не застосовувалась зброя проти осіб, які явно припинили опір, не ігнорувалися вимоги щодо поводження з військовополоненими, не порушувалися базові норми міжнародного гуманітарного права. Ці речі можуть здаватися другорядними «під обстрілами», але саме вони визначають, чи буде держава мати юридичні претензії до власних військових у майбутньому.

Четвертий етап — **документування події та передача її до компетентного органу**. З формального боку це може виглядати як рапорт командира, пояснення учасників, фіксація результатів огляду місця бою, передання затриманих осіб і речових доказів. По суті — це момент, коли бойова ситуація остаточно переходить у **правову площину**. Якщо документування проведено формально або взагалі обмежилось усною доповіддю, подальше процесуальне оформлення стає складним або неможливим. У результаті ефективна нейтралізація ДРГ може не перетворитися на **юридично завершену історію**, що позбавляє державу можливості використовувати цю подію як прецедент, доказову базу чи елемент інформаційного впливу.

Особлива роль у цій послідовності належить **командирам підрозділів НГУ**, які часто працюють на межі між військовою і правоохоронною моделлю. Якщо нейтралізація відбулась у вигляді затримання, саме НГУ нерідко стає першим суб'єктом, який взаємодіє із затриманими до передачі їх компетентному органу. Від того, наскільки грамотно організовано цей етап — чи зафіксовані речі, чи забезпечено роздільне тримання, чи пояснено базові права — залежить і

сила позиції держави у подальшому розслідуванні, і рівень захищеності самих військовослужбовців від майбутніх претензій.

Таким чином, порядок нейтралізації ДРГ не зводиться до короткої формули «побачив — знищив». Це сукупність правових та організаційних рішень, де **кожен етап впливає на наступний**. Важливо, що в центрі цієї системи — не абстрактні норми, а **конкретний командир**, який діє від імені держави і одночасно несе особисту відповідальність за прийняті рішення.

Окремим питанням, яке поступово виходить на передній план, є **співвідношення між національним правом та нормами міжнародного гуманітарного права** у контексті нейтралізації ДРГ. Диверсійно-розвідувальні групи часто діють поза класичними ознаками регулярних військ: без розпізнавальних знаків, у цивільному одязі, використовуючи методи, характерні більше для терористичних формувань, ніж для армії. Це ускладнює правову кваліфікацію їхнього статусу, але не знімає з держави обов'язку дотримуватися базових принципів: **заборони жорстокого поводження**, поваги до життя осіб, які більше не беруть участі у бойових діях, та іншого.

Підрозділи, які виконують завдання з нейтралізації ДРГ, фактично перебувають на стику двох реальностей — **бойової та юридичної**. З одного боку, противник прагне використати будь-яку слабкість, у тому числі юридичну — наприклад, звинуватити українську сторону у порушенні норм міжнародного права. З іншого — саме дотримання права, наскільки це можливо в умовах війни, формує **легітимність дій держави** у очах союзників і міжнародних інституцій. Для командира це означає просту річ: кожне рішення щодо нейтралізації ДРГ має не лише тактичний, а й **політико-правовий вимір**, навіть якщо він не відчувається безпосередньо «в полі».

У цьому контексті правові підстави нейтралізації ДРГ можна охарактеризувати як **достатні, але потребуючі адаптації**. Закони і статuti дають загальні орієнтири, дозволяють застосовувати зброю, проводити затримання, обмежувати пересування, організовувати блокування місцевості. Однак вони створювалися для умов, коли масштаб і інтенсивність загроз були іншими. Повномасштабна війна, масове використання БПЛА, висока динаміка бойових

дій, змішування фронту і тилу — все це вимагає не стільки переписування законів, скільки **уточнення порядку їх практичного застосування**.

Узагальнюючи вище сказане, можна зробити кілька тверджень.

По-перше, **правова основа для нейтралізації ДРГ в Україні існує** й дозволяє командирам діяти рішуче у межах воєнного стану.

По-друге, ці норми поки що **недостатньо деталізують порядок дій** у ситуаціях, коли рішення треба ухвалювати за лічені хвилини, а подія охоплює одразу декілька суб'єктів сектору безпеки.

По-третє, відсутність чітко прописаних процедур і механізмів передачі відповідальності створює ризики як для ефективності нейтралізації ДРГ, так і для **правової захищеності особового складу**.

3.2. Міжнародний досвід та його адаптація

Важливою рисою західних моделей є те, що вони не намагаються вибудувати **ідеальну вертикаль управління**, в якій кожен крок жорстко регламентований і залежить від дозволу зверху. Навпаки — в усьому, що стосується загроз негайного типу, пріоритет має **горизонтальна координація**, яка дозволяє органам діяти одночасно, а не по черзі. Це особливо помітно в моделі Ізраїлю та США, де наявність загрози автоматично запускає алгоритм, за якого **кожен суб'єкт працює у своїй площині**, не чекаючи команди «з центру».

У цьому ж полягає одна з відмінностей міжнародного досвіду від української моделі, де на практиці ще зберігається тенденція до **централізованого схвалення**. У бойових умовах це створює ризик, коли рішення «зависають» між відомствами, а час втрачається безповоротно. Адаптація міжнародної практики не означає копіювання, але дає підстави переглянути принцип: хто саме і на якому етапі має право ухвалювати рішення. Наприклад, для України доцільною була б **модель «делегованого мандату»**, коли окремі категорії командирів отримують право ухвалювати дії з нейтралізації ДРГ у прифронтових районах **без додаткового погодження**, за умови подальшої фіксації мотивів і результатів.

У країнах НАТО важливу роль відіграє принцип **інформаційної сумісності** (interoperability): блокування доступу до інформації ради «службової таємниці всередині держави» вважається не способом захисту від витоку, а **втратою оперативної спроможності**. Для України це має значення, оскільки досі у низці випадків інформація розглядається не як ресурс загальної системи безпеки, а як «внутрішній актив» конкретної структури. Міжнародний досвід показує: **без обміну інформацією на ранніх етапах загрози не можна ні виявити, ні нейтралізувати належним чином**.

Одним із інструментів, що може бути релевантним для української системи, є ізраїльська модель **локальних командних центрів** (на рівні району оборони), де одночасно присутні представники армії, служби безпеки, поліції і муніципальних адміністрацій. Їхня функція — не «засідати на нарадах», а вирішувати питання **в режимі реального часу**: хто виїжджає, хто фіксує, хто

супроводжує затриманих, хто передає інформацію далі. За своєю суттю це не «координаційний штаб», а **механізм безперервної дії**, який не розчиняється в бюрократичній логіці. Схожі спроби створення таких центрів на сході України вже здійснювалися, але нерідко зводилися до формальних контактів і невизначених функцій. Тут міжнародний підхід може бути корисним саме як **шаблон**, у межах якого повноваження не дублюються і не знецінюються один одного.

У США та деяких країнах НАТО ефективно працює підхід «**порогів реагування**»: за наявності певних ознак (наприклад, озброєна група в секторі зі статусом обмеженого доступу) рішення запускається **автоматично**, навіть без стовідсоткової впевненості у правовій кваліфікації події. Такий поріг — це не дозвіл «стріляти без розбору», а політичне рішення, що **ризик бездіяльності перевищує ризик помилки**. Для України це могло б означати, що на окремих ділянках прифронтової зони НГУ або ЗСУ мали б право негайно блокувати район, обмежувати пересування, перевіряти транспорт без необхідності індивідуального погодження, якщо ситуація відповідає встановленим критеріям загрози.

Варто зауважити, що навіть у країнах з найбільш гнучкими моделями право діє не «за умовчанням», а через механізм **подальшого контролю**: якщо рішення ухвалене обґрунтовано, воно захищається державою незалежно від наслідків; якщо — без підстав, відповідальність не зникає, але оцінюється з урахуванням обстановки. Саме це формує **довіру до командира** як інституційну, а не особисту категорію.

Міжнародний досвід демонструє, що не існує універсальної «ідеальної моделі», але є **універсальні принципи**, які зменшують втрати часу та інформації:

- **ініціатива на місці,**
- **швидкий обмін даними,**
- **чітка зона відповідальності,**
- **постфактум-контроль, а не попереднє схвалення,**
- **юридичний захист підрозділу, що діє правомірно.**

Саме ці принципи становлять основу того, що може бути адаптовано у вітчизняну систему протидії ДРГ без руйнування її структурної логіки.

Міжнародна практика протидії диверсійно-розвідувальним групам сформувалася не як теоретична концепція, а як відповідь на реальні виклики. Країни, що мають досвід протистояння зовнішнім загрозам, локальним конфліктам і бойовим діям у прикордонних регіонах, виробили власні системи реагування, які поєднують військовий, правоохоронний і розвідувальний компоненти. Для України найбільш релевантними є приклади **Ізраїлю, США, Польщі та країн НАТО**, оскільки їхні моделі містять структурні рішення, близькі до наших умов: воєнні дії в прикордонних регіонах, активність ворожих агентурних та саботажних груп, необхідність швидкої міжвідомчої координації.

Однією з найбільш адаптивних вважається **система Ізраїлю**, яка не розділяє поняття «виявлення» і «нейтралізація» так жорстко, як це робиться в класичному європейському праві. Там **право ініціативи закріплено за підрозділом, який першим зіткнувся із загрозою**, а не за «формально компетентним» органом. Тобто, якщо загрозу виявив підрозділ оборони або територіальної безпеки, саме він ухвалює первинне рішення, а не очікує передачі повноважень. Юридично це оформлено через систему «пріоритету ситуації», що зменшує ризик втрати часу на погодження. Такий підхід не надає абсолютної свободи — навпаки, він передбачає **обов'язкову постфактум фіксацію**, яка захищає командирів від звинувачень у перевищенні повноважень. Для України це могло б стати основою для зміни підходу до застосування сили у прифронтових регіонах, де кожна хвилина затримки може коштувати життя.

У **США** принципово важливим є те, що діяльність із запобігання та нейтралізації загроз не сприймається як суто військова. Навіть у зонах конфліктів діє методика **«розподіленого обов'язку»**: військові забезпечують тактичний контроль, спеціальні служби — обробку інформації, правоохоронні органи — юридичне завершення процесу. Ключовим елементом є **єдина база оперативних повідомлень**, де інформація фіксується не за фактом підтвердження, а за фактом надходження. Такий механізм знижує ризик того, що дані «загубляться» або не будуть доведені до тих, хто має діяти. У контексті України це означало б

доцільність створення єдиного реєстру спостережень та ознак ДРГ, доступного для НГУ, ЗСУ, СБУ та визначених органів Нацполіції у межах прифронтової зони.

Польща, маючи досвід розбудови сучасної системи територіальної оборони, створила механізм, у якому місцеві підрозділи **не конкурують** із армією чи спецслужбами, а виконують роль «першого кола безпеки». Це включає право інформувати, локалізувати та супроводжувати ситуацію до моменту прибуття основних сил. Важливо, що це не право на силове вирішення, а право на **ініціювання процесу**. В українських реаліях подібний підхід міг би стати ефективним інструментом на рівні громад, де нерідко саме тероборона чи НГУ є першими, хто стикається із загрозою у тилкових районах Донеччини, Луганщини, Харківщини чи Запоріжжя.

Системи **НАТО** базуються не на єдиному шаблоні, а на узгоджених принципах:

- **інтероперабельність** (взаємна зрозумілість процедур),
- **уніфіковані стандарти повідомлення**,
- **пріоритет превентивної дії** у разі загрози,
- **захист командира, що ухвалив рішення в умовах невизначеності**.

Україна фактично вже рухається до такої моделі, але її впровадження потребує не лише підготовки особового складу, а й **адаптації правового поля**: визначення, що рішення, ухвалене у ситуації обмеженої інформації, за умови дотримання базових норм, **не може бути підставою для автоматичного притягнення до відповідальності**.

Таким чином, міжнародний досвід свідчить, що ефективність протидії ДРГ не залежить виключно від сили або технічних засобів. Вона базується на **узгодженості повноважень, довірі до командира, захищеності прийнятого рішення та інформаційній безперервності**. Військовий аспект і юридичний не протистоять один одному — вони працюють у парі. І саме цей принцип є основою для адаптації іноземного досвіду під умови України.

Застосування міжнародного досвіду в Україні потребує не механічного копіювання, а **відбору елементів**, які збігаються з нашими реаліями. Це особливо

важливо з огляду на те, що багато рішень, ефективних у стабільних країнах, можуть виявитися непридатними у прифронтовій зоні, де «норма» — це умовність, а план змінюється декілька разів на добу. Тому адаптація має починатися не з інструкцій, а з **постановки завдання**: які саме проблеми українська система має вирішити в першу чергу.

На основі аналізу бойових дій та досвіду сил оборони України можна визначити щонайменше три сфери, де міжнародні моделі дають точкові рішення.

Перша — **оперативна визначеність**. В Ізраїлі рішення щодо дій на місці підкріплені правом командира ухвалювати **попередньо легітимні рішення**, якщо є ознаки реальної загрози. Це усуває ситуації, коли підрозділ бачить ворога, але не має формального механізму дії. Для України це могло б означати створення **локальних протоколів реагування**, погоджених між НГУ, ЗСУ та СБУ, де вже закладено відповіді на базові сценарії: виявлено групу без знаків розрізнення; фіксується рух озброєних осіб у тилу; БПЛА встановив підозрілу активність у зоні відповідальності. Такі протоколи не замінюють закон, але дають рішення ще до дзвінка «нагору».

Друга — **інформаційна інтеграція**. У США та країнах НАТО діє принцип: кожна подія має бути зафіксована **відразу** у спільній системі обміну, навіть якщо її правова кваліфікація не визначена. Це не ідеальна система — помилки трапляються, але інформація не губиться. Україна вже має частину інструментів цифрової фіксації (зокрема, у ЗСУ та СБУ), однак вони не інтегровані в єдину мережу на рівні тактичної взаємодії. Адаптація західного підходу могла б включати створення **єдиної тактичної бази даних**, доступної як на рівні командних пунктів, так і мобільних груп. Це усунуло б ситуацію, коли дані з БПЛА або радіоперехоплення залишаються «несистемною інформацією», що не веде до дії.

Третя — **культура відповідальності**. Міжнародні моделі працюють не лише через закони, а й через **інституційну довіру**. У країнах, що мають досвід тривалих конфліктів, основою системи є не страх перед покаранням, а **усвідомлення меж відповідальності**. Командир знає: якщо він діє в рамках встановленого мандату, держава покриває його рішення юридично, навіть якщо

результат неідеальний. Для України проблема полягає у відсутності усталеного механізму **правового захисту військовослужбовців**, які діють у ситуації правової невизначеності. Це створює ризик «обережного командування», де страх зробити крок раніше за рішення «з центру» блокує ініціативу.

Саме тут міжнародний досвід дає найбільшу користь: **найкращі моделі — це ті, що “знімають гальма”, але не знімають обов’язків**. Вони не дають карт-бланш, але створюють умови, де командир має інструменти діяти, а не чекати.

У цьому контексті окремого значення набуває питання підготовки. Західні армії приділяють увагу **тренуванню прийняття рішень під час невизначеності**. Це не просто «вправи» — це формування навички діяти там, де юридична формула не встигає за тактичним завданням. Для України це могло б стати елементом підготовки офіцерів НГУ, які стикаються з тим, що **закон дозволяє, але не пояснює як саме**.

Адаптація міжнародного досвіду — це не створення «копії НАТО». Це створення **українського стандарту**, де найкращі практики стають частиною системи, а не зовнішнім нашаруванням. У результаті вітчизняна модель отримує можливість рухатися вперед не за рахунок руйнування існуючих структур, а через **внутрішню модернізацію**, де кожен новий елемент впроваджується як відповідь на конкретну проблему.

Міжнародний досвід демонструє, що ключем до ефективної протидії ДРГ є **узгодженість змін на трьох рівнях** — правовому, організаційному та кадровому. Жодна система не працює виключно завдяки «ідеальним законам» або «високій техніці». Успіх формується на стику чітких правил, стійкої комунікації й підготовленого персоналу, здатного приймати рішення, коли бойова обстановка змінюється швидше, ніж оновлюються нормативні документи. Саме тому практики, які довели свою результативність у США чи Ізраїлі, можуть бути адаптовані, лише якщо вони впроваджуються **як частина моделі**, а не як одноразові заходи.

Важливим аспектом є те, що міжнародні системи базуються не на припущенні, що кожен військовий чи правоохоронець «знає, що робити», а на **створенні однакової логіки дій**, незалежно від регіону, підрозділу або

посадових обов'язків. Це знижує залежність від «людського чинника» в критичних точках і дозволяє уникнути ситуацій, коли рішення блокується через небажання «переймати на себе відповідальність». У міжнародній практиці це досягається через **тактичні протоколи єдиного зразка**, які не замінюють закон, але координують практику, підкріплюючи її чіткою процедурою.

Ізраїль, США і низка країн НАТО використовують також принцип **"паралельної роботи структур"**: розвідувальна, військова та правоохоронна компоненти діють одночасно в межах власних компетенцій. Це суттєво відрізняється від моделі, де передача ініціативи відбувається "по вертикалі" і супроводжується призупиненням активності інших структур до отримання рішення. Для України впровадження цього принципу означало б, що виявлення ДРГ НГУ чи ТРО не призводить до очікування інструкцій від СБУ, а **запускає паралельний процес**: оперативне перекриття напрямків відходу, передача базової інформації командному пункту, збір первинних свідчень, підготовка юридичної фіксації події.

Таким чином, міжнародний досвід не вимагає від України радикально змінювати доктрину чи структуру сектору безпеки. Його адаптація може бути спрямована на створення **механізмів внутрішньої синхронізації**, що дозволяють підрозділам діяти не «попліч, але окремо», а **єдиним операційним фронтом**. Логістика інформаційних потоків, чітка ієрархія прав реагування, тактичні шаблони для типових сценаріїв, юридичний захист рішень командира — це ті елементи, які можуть бути адаптовані без руйнування вже існуючих процесів.

Для України особливо цінними є три висновки міжнародної практики:

- **швидкість реагування має правову ціну**, і закон повинен її враховувати;
- **ініціатива на місці — не ризик, якщо вона підкріплена процедурою**, а не лише довірою до особи;
- **нейтралізація ДРГ — це не одноразова дія**, а частина циклу, який починається з виявлення і завершується процесуальним оформленням та аналітичним висновком.

Показово, що у більшості західних моделей **немає протиставлення між правом і необхідністю**. Право не сприймається як обмеження для військових, а як **інструмент, який робить їхні дії захищеними і прогнозованими**. Саме це може стати орієнтиром для української системи, де бойова необхідність часто випереджає нормативну базу. Адаптація потребує часу, але окремі рішення — локальні протоколи реагування, стандарти фіксації дій, єдині центри обміну інформацією — можуть бути впроваджені без очікування завершення законодавчих реформ.

Узагальнюючи, міжнародний досвід не пропонує універсального рецепту, але дає Україні **кілька інструментів**, які здатні підвищити ефективність протидії ДРГ уже зараз. Головне завдання — перенести ці інструменти у правове поле таким чином, щоб вони не суперечили існуючій системі, а **поступово переформатовували її зсередини**, створюючи гнучкі, стійкі і збалансовані механізми реагування.

3.3. Шляхи вдосконалення правових та організаційних механізмів

Вдосконалення механізмів протидії ДРГ потребує системного підходу, у межах якого зміни у правовому полі та організації роботи підрозділів відбуваються не стихійно, а відповідно до **чітко визначених пріоритетів**. Аналіз чинної нормативної бази та практики застосування в бойових умовах свідчить, що головним завданням є усунення **розривів між правом і оперативною необхідністю**, які виникають на етапах виявлення, початкового реагування та подальшої нейтралізації загрози. Саме ці розриви призводять до втрати часу, фрагментації відповідальності та зниження ефективності дій.

Одним із ключових напрямів є **уточнення повноважень щодо прийняття рішень на місці події**. У сучасних умовах прифронтова зона не є простором, де можна очікувати формалізованого дозволу перед кожною дією. Підрозділу, який першим фіксує загрозу, слід надавати **інституційно закріплене право** переходити до первинних заходів реагування, не очікуючи зайвого узгодження. Це не означає розширення повноважень поза межами закону, але потребує чітких положень, які дають командирів впевненість у правомірності рішень. При цьому після стабілізації ситуації рішення мають отримати **процедурну легітимацію** шляхом документування обставин і мотивів. Такий підхід забезпечує баланс між необхідністю і законністю.

Другий напрям — **розроблення адаптивних протоколів реагування**, які враховують специфіку тактичної обстановки. Протоколи не повинні дублювати норми закону, але мають описувати типовий алгоритм дій для ситуацій із різними рівнями загрози. *Практика застосування безпілотних систем спостереження у тилових секторах підтвердила, що відсутність стандартизованого механізму передачі інформації та узгодження форм реагування призводить до втрати оперативної ініціативи навіть за наявності точних даних».*

Третій напрям пов'язаний із формуванням **єдиного інформаційного простору** для реагування на загрози диверсійного характеру. Йдеться не про створення універсальної бази даних у масштабах держави, а про **регламентований механізм обміну інформацією на рівні сектора оборони**, коли сповіщення про загрозу не залишається у межах одного підрозділу. На

практиці це може бути реалізовано у формі **локальних вузлів обробки інформації** — командних пунктів координації, які працюють у режимі реального часу і мають визначені канали взаємодії з НГУ, ЗСУ, СБУ та НПУ. Принципова різниця з існуючими моделями полягає у тому, що такі вузли не є «бюрократичним прошарком», а виконують функцію **операційного посередника**, забезпечуючи безперервність управління.

Четвертим напрямом є **посилення правового захисту військовослужбовців**, які діють у рамках наданих повноважень. Це не потребує радикальних змін законодавства, але доцільним є введення положень, які гарантують, що дії, вчинені на підставі обстановки й у межах встановлених процедур, **не можуть автоматично розцінюватися як перевищення повноважень**. Таке рішення можливе у форматі доповнення до чинних інструкцій або положень щодо застосування сили в умовах воєнного стану.

Наступним кроком у вдосконаленні системи протидії ДРГ є **уніфікація зон відповідальності та логістики міжвідомчої взаємодії**. На практиці це означає, що кожен сектор оборони має працювати за єдиним принципом: **хто першим стикається із загрозою — той розпочинає процес**, а не очікує прибуття "формально компетентної" структури. При цьому процедура передачі ініціативи не усувається, але переводиться у **паралельний формат**, а не послідовний. Такий підхід усуває ключовий організаційний недолік — ситуацію, коли кілька органів мають намір діяти, але не роблять цього через ризик «перекриття повноважень» або відповідальності.

Для впровадження цього підходу необхідно прописати **регламентовану послідовність взаємодії**, яка фіксує три базові моменти:

- **точку старту** (виявлення загрози будь-яким суб'єктом),
- **момент переходу відповідальності** (коли характер загрози виходить за межі повноважень первинного суб'єкта),
- **процесуальне завершення** (передача матеріалів і затриманих для подальших дій).

Така схема відповідає міжнародному принципу "**паралельної дії**", але адаптована під українське правове поле. Вона не передбачає безконтрольного

втручання, а забезпечує **безперервність управління і юридичний захист особового складу** завдяки тому, що кожен етап має чітко визначену точку переходу.

Другим важливим елементом є **систематизація засобів виявлення ДРГ із закріпленням їх статусу у правовому полі**. Сучасні технічні засоби, зокрема безпілотні системи, тепловізори, оптико-електронні сенсори і засоби радіоелектронної розвідки, фактично виконують функцію "розширеного зору" підрозділів, але юридична природа отриманої інформації досі не має чіткої кваліфікації. Це призводить до того, що дані оперативного значення не завжди можуть бути використані як підстава для процесуальних дій або ж фіксуються із запізненням, що знецінює їхню доказову вагу.

Для вирішення цієї проблеми доцільним є впровадження **стандарту первинної фіксації даних**, де зазначаються ключові параметри: час, координати, засіб отримання та первинна оцінка. Така фіксація не замінює доказову базу, але дозволяє **узаконити момент початку реагування**. Зокрема, у науково-практичному аспекті це може формулюватися як введення у внутрішні інструкції НГУ та ЗСУ поняття "**технічної візуалізації загрози**", яка дає правову підставу для первинних заходів. У практичному вимірі це означає, що вже **на етапі виявлення**, наприклад, групи, зафіксованої БПЛА у тиловому секторі, де втрата часу є критичною, підрозділ може отримати доступ до правомірних дій без очікування формального підтвердження.

Третім напрямом є **створення мережевої моделі координації**, у межах якої підрозділи не лише передають інформацію, а й отримують доступ до зворотного зв'язку. Сьогодні суттєвим недоліком є те, що процес передачі часто відбувається «в один бік», коли підрозділ, який виявив загрозу, не отримує інформації про подальшу долю події. Це створює **замкнутість циклу**, де бойовий досвід не трансформується у системні висновки. Запровадження механізму **зворотного інформування**, навіть у мінімальному форматі, дозволило б формувати у підрозділів **розуміння результативності власних дій** і підвищувало б мотиваційний та професійний рівень.

У цьому контексті можна знову згадати ситуацію, коли застосування БПЛА дозволило встановити пересування групи у тиловому секторі, але передача інформації та процес ухвалення рішень затягнулися. Цей випадок не потребує повторного опису, але слугує **прикладом, який демонструє системну проблему**: відсутність **синхронізованого механізму реагування**, де кожна ланка знає, що робити і коли саме. Саме тому пропозиції не повинні розглядатися як «покращення», а як **етап переходу від реактивної моделі до проактивної**, де виявлення загрози автоматично запускає організаційно-правовий ланцюг.

Четвертим елементом є **інституційна відповідальність за координацію**, яка має бути не лише організаційною, а й правовою. Міжвідомчі центри, що діють у прифронтових районах, повинні мати визначену **посадову відповідальність за відмову від виконання обов'язків**, щоб рішення не залежали від особистісних факторів. При цьому доцільним є збереження **адаптивності системи**, коли керівництво центру може змінювати тактичні рішення залежно від обстановки, але у визначених межах.

Таким чином, організаційні зміни мають спиратися на принципи: **оперативність, сумісність, фіксація та відповідальність**. Це дозволить перетворити сектор безпеки і оборони на **єдину операційну систему**, у якій реагування на загрозу ДРГ є не виключенням із правил, а **стандартизованим процесом**.

Важливою складовою вдосконалення механізмів протидії диверсійно-розвідувальним групам є **інституціоналізація сучасних цифрових рішень**, уже наявних у секторі оборони України. Одним із найбільш перспективних прикладів у цьому напрямі виступає система **DELTA**, що використовується підрозділами Сил оборони як **інструмент ситуаційної обізнаності та інтегрованої тактичної взаємодії**. Хоча DELTA має переважно технічну природу, її можливості виходять за рамки «карти» або «сервісу трансляції координат». По суті, вона виконує функцію **об'єднуючої платформи**, де військові, розвідувальні та частково правоохоронні компоненти можуть працювати в єдиному інформаційному середовищі.

Сутність DELTA полягає у **мережевій інтеграції даних різного походження** — від БПЛА та тепловізійної розвідки до інформації з наземних спостережних постів та радіоперехоплення. У практичному вимірі це означає, що підрозділ, який першим отримав ознаку загрози, не є ізольованим — інформація може бути **негайно доступною** іншим суб'єктам, включно з тими, хто має юридичні підстави перейти до процесуального реагування. Таким чином, DELTA слугує **плацдармом між технічним спостереженням та правозастосовними рішеннями**, усуваючи часовий розрив між встановленням ознак ДРГ і діями, спрямованими на їхню нейтралізацію.

Однак основною перешкодою для повноцінного використання DELTA у правовому сенсі є **відсутність визначеного статусу даних**, отриманих через цю систему. Попри те, що фіксація координат, часу та джерела є системною, ці відомості здебільшого застосовуються як **бойова інформація**, а не **процесуальна підстава**. За таких умов командири, які ухвалюють рішення на основі інформації з DELTA, діють відповідно до вимог обстановки, але не завжди мають чітке юридичне прикриття для своїх рішень. Це створює ризик, коли факт виявлення групи та навіть успішна локалізація загрози не переходять у **доказову базу**, придатну для подальших процесуальних дій.

З огляду на це, одним із практичних напрямів вдосконалення механізмів протидії ДРГ є **офіційне закріплення DELTA як елемента міжвідомчої інтеграції**, що виконує роль «точки входу» у процедуру початкового реагування. Це не потребує радикальних змін законів, однак вимагатиме:

- визначення **відповідальних за внесення даних**;
- регламентацію **порядку підтвердження відомостей** у разі подальших процесуальних дій;
- визначення **моменту переходу відповідальності**, коли дані з DELTA стають офіційною підставою для дій іншої структури;
- встановлення **механізму юридичного захисту осіб**, які прийняли рішення на підставі даних із системи.

У межах міжвідомчої координації DELTA могла б виконувати функцію **операційного об'єднувача**, а не «засобу внутрішнього користування». Для цього доцільним є формат **комбінованого статусу**:

як елемент забезпечення оборони — у структурі ЗСУ та НГУ;

як технічний інструмент інформаційного обміну — у межах регламентованого доступу для СБУ та НПУ.

У результаті система отримує **подвійну легітимність**: як засіб ведення бойових дій і як елемент правового алгоритму реагування. Такий підхід відповідає логіці реформ НАТО, де технічні інструменти стають частиною правових механізмів через **процедурні рішення**, а не через переписування фундаментальних нормативів.

Важливим є і кадровий аспект: впровадження DELTA як інструмента міжвідомчої взаємодії дає змогу формувати **нову культуру управління**, де командир оперує не лише тактичними змінними, а й **оціночно-правовими критеріями**. Іншими словами, рішення «діяти негайно» більше не сприймається як вихід за межі, а стає **інституційно передбаченим** кроком у межах узгоджених процедур. Це знижує ризик обережного командування, коли страх правових наслідків паралізує ініціативу.

Узагальнюючи, інтеграція DELTA є не технічним «додатком» до існуючих механізмів, а **індикатором переходу** від фрагментарної взаємодії до **мережецентричної моделі управління**, де кожен суб'єкт сектору безпеки бачить не окремий «фрагмент загрози», а **єдину операційну картину**, що має юридичне продовження. У цьому сенсі DELTA є **прикладом вже наявного рішення**, яке здатне стати **організаційною ланкою між виявленням і нейтралізацією**.

Саме тому доцільним є її **процедурне впровадження** у систему протидії ДРГ, насамперед у:

- локальні протоколи початкового реагування;
- регламенти передачі інформації між структурами;
- стандарти первинної фіксації технічних даних;
- внутрішні документи щодо повноважень командира на місці події.

Відповідно, рекомендації щодо DELTA не мають виглядати як технічний опис продукту, а як **інструмент оптимізації процесу**. Саме так система набуває **організаційної функції**, а не статусу «додаткової опції». У підсумку DELTA може бути позиціонована не як «альтернативний шлях», а як **реалістичний напрямок удосконалення**, що поєднує тактичну необхідність і правову визначеність.

Результати аналізу правових та організаційних механізмів протидії диверсійно-розвідувальним групам у прифронтовій зоні дозволяють стверджувати, що **чинна система забезпечує формальні умови для реагування**, однак її ефективність значною мірою залежить від **здатності підрозділів адаптувати ці умови до динаміки бойової обстановки**. Правові підстави, передбачені Конституцією України, законами «Про оборону України», «Про Національну гвардію України», «Про Службу безпеки України» та іншими актами, створюють базу для застосування сили та спеціальних заходів. Водночас у реальних умовах війни ці норми потребують **процедурної конкретизації**, що дозволила б командирам діяти рішуче без ризику правових колізій.

Ключовою проблемою, встановленою у ході дослідження, є **розрив між тактичними умовами та нормативними вимогами**. Саме цей розрив формує ситуації, коли підрозділи, здатні оперативно впливати на загрозу, вимушені чекати на підтвердження з боку інших структур, втрачаючи ініціативу. Проблема ускладнюється тим, що сучасні засоби виявлення (БПЛА, сенсори, технічна розвідка) надають інформацію швидше, ніж існуючі процедури дозволяють її використати у правовому полі. У результаті **часова перевага**, яка виникає завдяки технічному прогресу, **не перетворюється на організаційну перевагу**.

Аналіз міжнародного досвіду показав, що найбільш ефективні моделі реагування базуються на принципах:

- **ініціатива на місці події,**
- **паралельна, а не послідовна взаємодія органів,**
- **правовий захист рішень командира,**
- **уніфіковані протоколи для типових сценаріїв,**
- **інформаційна сумісність між структурами.**

Ці принципи не суперечать українському законодавству, але потребують **процедурного оформлення** на рівні внутрішніх документів НГУ, ЗСУ, СБУ та визначених органів Нацполіції. Саме така адаптація дозволить поєднати бойову необхідність з правовою визначеністю та усунути практику, коли фактичне керування процесом залежить від суб'єктивної готовності «взяти відповідальність».

Окрему увагу в межах дослідження привертає система **DELTA** як приклад уже наявного інструмента, що здатний стати **зв'язною ланкою між технічним виявленням загроз і правовим реагуванням**. Її повноцінне використання можливе лише за умови **встановлення процедурного статусу даних**, визначення відповідальних за наповнення та закріплення ролі системи на етапі початкового реагування. Це не потребує зміни базових законів, але потребує **регламентації застосування** у формі локальних протоколів та відомчих інструкцій.

У підсумку розділ 3 демонструє, що **вдосконалення механізмів протидії ДРГ не пов'язане з руйнуванням чинної системи**, а полягає у її **поступовій модернізації**. Найбільш перспективними напрямками є:

1. **Процедурна деталізація повноважень командира** у прифронтових секторах.
2. **Стандартизація алгоритмів початкового реагування** та фіксації даних.
3. **Інтеграція інформаційних інструментів** (зокрема DELTA) у правове поле.
4. **Паралельна міжвідомча взаємодія** замість послідовної моделі.
5. **Механізми правового захисту особового складу**, що діє відповідно до обстановки.

Ці положення формують логічне підґрунтя для завершальних висновків роботи та дозволяють перейти до узагальнення результатів дослідження в контексті заявленої теми.

Висновки

Узагальнення проведеного дослідження дозволяє стверджувати, що протидія диверсійно-розвідувальним групам у прифронтовій зоні є однією з ключових передумов забезпечення державної безпеки України в умовах повномасштабної збройної агресії. Наявна нормативно-правова база загалом створює формальні підстави для реагування на загрози такого типу, однак **практичне застосування правових норм відбувається з ускладненнями**, пов'язаними з динамікою бойових дій, змішаним характером загроз та багатоетапністю взаємодії між суб'єктами сектору безпеки й оборони. Відсутність процедурної деталізації на рівні внутрішніх документів призводить до фрагментації відповідальності та зниження темпу рішень у ситуаціях, де саме час є вирішальним фактором.

Аналіз організаційної моделі протидії ДРГ засвідчив, що **Національна гвардія України** об'єктивно є одним із ключових суб'єктів системи виявлення і реагування, оскільки поєднує у своїй діяльності ознаки військового формування та правоохоронного органу. Це забезпечує оперативність реагування в режимі воєнного стану, але водночас накладає підвищені вимоги до процесуального оформлення прийнятих рішень. Дослідження підтвердило, що чинні нормативи не завжди враховують специфіку ситуацій, коли **командир змушений ухвалювати рішення в умовах неповної інформації**, а правові наслідки таких рішень залишаються невизначеними або потенційно ризикованими.

Виявлено, що найбільш проблемними є саме ті етапи, де бойові дії стикаються з правовим режимом: **початкова фаза реагування**, момент **переходу ініціативи** між структурами та **оформлення результатів нейтралізації**. За відсутності чітких процедур суб'єкти взаємодії вимушені покладатися на внутрішні домовленості або неформальні алгоритми, що призводить до втрати ініціативи або дублювання дій. З огляду на це, ключовим висновком дослідження є те, що **ефективність не залежить виключно від правових норм як таких**, а від того, наскільки ці норми **пристосовані до механізмів їх практичного застосування**.

Дослідження міжнародного досвіду підтвердило: у країнах, що мають тривалий досвід протидії гібридним загрозам (Ізраїль, США, держави НАТО), результативність досягається за рахунок **інтеграції трьох напрямів**:

- ініціативи на місці події (на законних підставах),
- паралельної роботи структур замість передавання повноважень по ланцюгу,
- юридичного захисту рішень, ухвалених на підставі обстановки.

Ці принципи не суперечать українському законодавству і можуть бути впроваджені через процедури та відомчі регламенти без потреби негайного переписування законів. Визначальною є логіка **процедурної адаптації**, а не реформування заради реформ.

Практична частина дослідження, яка ґрунтується на бойовому досвіді та аналізі тактичних випадків, підтвердила, що своєчасне виявлення ДРГ не гарантує результативної нейтралізації у разі, якщо **система реагування не узгоджена**. Показовими є ситуації, коли технічні засоби фіксують загрозу, але затримки в ухваленні рішень нівелюють перевагу. Це доводить, що **інформаційна перевага повинна мати процедурне продовження**, і саме з цієї логіки випливає потреба у впровадженні мережевих систем координації.

У цьому контексті система **DELTA** розглядається не як технічний інструмент, а як **модель організаційно-правового переходу** до мережевої форми управління. Її застосування демонструє реальну можливість скорочення часу між виявленням загрози та реакцією підрозділів, що є критично важливим у прифронтовій зоні. Подальша ефективність DELTA залежить від того, чи отримає вона **процедурний статус елемента початкового реагування**, що надасть юридичну силу даним і дозволить командирам діяти з більшою впевненістю.

Узагальнюючи, результати дослідження доводять: **система протидії ДРГ в Україні має значний потенціал модернізації**, і основний вектор розвитку полягає у **поєднанні правових механізмів і організаційної адаптивності**, а не в їх протиставленні. Цей підхід дозволяє без руйнування існуючих структур забезпечити умови, за яких рішення, ухвалені в бойових умовах, будуть **законними, захищеними і результативними**.

Сформульовані висновки дозволяють окреслити **структурні недоліки** чинної моделі протидії диверсійно-розвідувальним групам, які виявились найбільш критичними під час активних бойових дій. До таких належать:

- відсутність єдиного процедурного підходу до моменту **початку реагування на загрозу**;
- **неуніфікований інформаційний обмін** між суб'єктами сектору безпеки;
- фрагментованість правозастосовної моделі під час **переходу ініціативи** між НГУ, ЗСУ, СБУ та правоохоронними органами;
- **правова невизначеність** щодо рішень, прийнятих у стані оперативної необхідності;
- відсутність процедур закріплення технічних даних як **юридичної підстави** для первинних дій підрозділів.

Зазначені недоліки не є ознакою «помилковості» самої системи, а відображають її **невідповідність сучасному характеру загроз**, де бойові завдання і правовий режим взаємодіють у режимі реального часу. Саме тому дослідження підтверджує необхідність **механізму внутрішнього вирівнювання**, який забезпечує не перебудову системи, а її адаптацію. Йдеться про створення умов, за яких рішення командира відповідають не лише вимогам обстановки, а й **критеріям правової захищеності** — із чітким розумінням, що держава визнає такі рішення правомірними.

Результати аналізу підтверджують, що **Національна гвардія України** має потенціал стати ключовим центром **сполучення між бойовими та правозастосовними процесами** у прифронтовій зоні. Поєднання військової та правоохоронної функції створює умови для своєчасного реагування, однак водночас потребує **точного нормативного окреслення меж повноважень**. У роботі доведено, що оптимальним шляхом є **делегування ініціативи** на рівень тактичних командирів за умов попереднього процедурного закріплення цього механізму у внутрішніх документах. Такий підхід відповідає міжнародній практиці і водночас не потребує зміни конституційної моделі сектору безпеки.

Дослідження практичних ситуацій із застосуванням технічних засобів спостереження (зокрема, БПЛА) засвідчило, що **наявність інформації не**

гарантує результату, якщо не визначено, який статус ця інформація набуває в момент отримання. Часто підрозділи вимушені діяти «у режимі очікування», навіть маючи підтверджені дані щодо пересування групи. Таким чином, **інформація без процедури** перетворюється на ресурс, що не впливає на ситуацію. У цьому контексті впровадження стандартів первинної фіксації, які визначають момент виникнення підстав для реагування, є одним із ключових напрямів удосконалення.

Не менш важливим є питання **правового захисту особового складу**, який діє на підставі обстановки. Відсутність гарантій, що рішення командира буде оцінено у контексті бойової ситуації, а не за критеріями мирного часу, створює ризик **обережного командування**. Це підтверджують як практичні спостереження, так і випадки, коли ініціатива блокувалася через побоювання правових наслідків. Запровадження механізмів «презумпції правомірності рішення, ухваленого відповідно до обстановки», із подальшою фіксацією фактів, може стати вирішальним кроком до зміни ситуації.

У роботі також встановлено, що **інформаційні системи**, такі як DELTA, можуть виконувати роль **операційного мосту** між технічними засобами виявлення та правовим реагуванням. Її застосування у прифронтовій зоні створює умови для **синхронної взаємодії** між підрозділами, де дані не зберігаються в окремих структурах, а стають частиною єдиної картини. За умови процедурного закріплення DELTA отримує потенціал стати **інструментом початкового юридичного орієнтування**, що дозволить уникати пауз у реагуванні.

Отже, проведене дослідження показує, що **ефективна протидія ДРГ** можлива не лише завдяки удосконаленню технічних засобів та збільшенню ресурсів, а насамперед завдяки **гармонізації правових механізмів і тактичної практики**. Українська модель може бути посилена через поетапне впровадження процедур, які не суперечать чинному законодавству, але змінюють **алгоритми взаємодії, передачі інформації, прийняття рішень і документування результатів**.

Таким чином, проведене дослідження дає підстави стверджувати, що **система виявлення та нейтралізації диверсійно-розвідувальних груп у прифронтовій зоні потребує вдосконалення не на рівні концепції, а на рівні процедур.** Базові правові засади та розподіл повноважень між НГУ, ЗСУ, СБУ та НПУ сформовані й здебільшого відповідають вимогам воєнного часу. Проблемним залишається **операціональний рівень**, де рішення приймаються у динамічній, часто неповній та фрагментарній інформаційній обстановці, що ставить командира перед вибором між бойовою доцільністю та правовою обережністю.

Системний аналіз засвідчив, що **за умови правильної процедурної організації НГУ може відігравати ключову роль у зниженні часової інерції системи реагування**, слугуючи точкою стику між військовими та правоохоронними підходами. Оптимізація процедур початкового реагування, закріплення механізмів міжвідомчого обміну інформацією, уніфікація алгоритмів документування дій та визначення процесуальних моментів передачі відповідальності — це ті рішення, які дадуть змогу **перевести модель протидії ДРГ у режим упереджувальної діяльності**, а не реактивного реагування.

Узагальнення міжнародних практик дозволило встановити, що **найуспішніші моделі протидії гібридним загрозам базуються на:**

- делегуванні ініціативи тактичній ланці за наявності процедурних обмежувачів;
- **паралельній роботі** структур без очікування «дозволу згори»;
- юридичній захищеності осіб, які ухвалюють рішення в умовах динамічного бою;
- використанні **інформаційних платформ як елементів правового процесу**, а не лише тактичного забезпечення.

З огляду на це, інтеграція платформ типу **DELTA**, а також технологічних рішень БПЛА та засобів РЕБ у структуру реагування не повинна обмежуватися технічним впровадженням. Вона має супроводжуватися **регламентацією статусу даних**, що надає можливість перетворювати оперативну інформацію на **юридично значущий ресурс**. У цьому контексті DELTA здатна стати не

«додатковим інструментом», а **фундаментом для нового стандарту взаємодії**, де технічна фіксація події одразу відкриває шлях для правомірних дій.

У результаті дослідження підтверджено, що **поєднання правової визначеності та організаційної гнучкості** становить основну умову для підвищення ефективності протидії ДРГ. Саме ця комбінація дозволяє переходити від фрагментарних рішень до **цілісної та передбачуваної моделі** дій сил безпеки. Такий підхід не лише збільшує ймовірність успішної нейтралізації загрози, але й сприяє **формуванню культури ухвалення рішень**, де ініціатива не сприймається як ризик, а як **інструмент забезпечення обороноздатності**.

Отже, результати роботи дають підстави для висновку, що **механізми виявлення та нейтралізації ДРГ у прифронтовій зоні можуть бути суттєво підсилені шляхом процедурної модернізації**, спрямованої на:

1. чітке закріплення моменту виникнення підстав для реагування;
2. стандартизацію передачі інформації між структурами;
3. створення умов для оперативного ухвалення рішень у правовому полі;
4. впровадження мережевих платформ як частини правових алгоритмів;
5. підвищення рівня юридичного захисту особового складу.

У підсумку, виконана робота не лише поглиблює наукове розуміння зазначеної проблематики, але й може слугувати **концептуальною основою** для розроблення внутрішніх документів НГУ та суміжних структур сектору безпеки, спрямованих на **практичне підсилення обороноздатності держави** в умовах триваючих бойових дій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Нормативно-правові акти України

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
2. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII.
3. Про оборону України : Закон України від 06.12.1991 № 1932-XII.
4. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII.
5. Про Національну гвардію України : Закон України від 13.03.2014 № 876-VII.
6. Про Службу безпеки України : Закон України від 25.03.1992 № 2229-XII.
7. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03.2003 № 638-IV.
8. Про контррозвідувальну діяльність : Закон України від 26.12.2002 № 374-IV.
9. Про Збройні Сили України : Закон України від 06.12.1991 № 1934-XII.
10. Кримінальний кодекс України (статті 111, 113, 258, 260).
11. Кримінальний процесуальний кодекс України.
12. Про основи національного спротиву : Закон України від 16.07.2021 № 1702-IX.
13. Стратегія національної безпеки України : Указ Президента України.
14. Статут внутрішньої служби Збройних Сил України : Закон України від 24.03.1999 № 548-XIV.
15. Бойовий статут Сухопутних військ Збройних Сил України. Частина III. Бригада, батальйон, рота. – К. : МО України, 2018.

Міжнародно-правові документи та стандарти

16. Geneva Conventions of 12 August 1949.
17. Additional Protocols to the Geneva Conventions of 1949.
18. NATO. Allied Joint Doctrine for Counterinsurgency (AJP-3.4.4).
19. NATO. Countering Hybrid Threats. Brussels : NATO Headquarters.
20. NATO Standardization Agreement (STANAG) 2282.
21. United Nations. Hybrid Threats and Challenges to Peace and Security.
22. National Counterterrorism Strategy of the United States of America.

Іноземні наукові та аналітичні джерела (в оригіналі)

23. Hoffman F. Hybrid Warfare and Challenges. – Washington : RAND Corporation.
24. Kilcullen D. Counterinsurgency. – Oxford University Press.
25. Galula D. Counterinsurgency Warfare: Theory and Practice. – Praeger.
26. U.S. Army Field Manual FM 3-24 Counterinsurgency.
27. RAND Corporation. Counter-Sabotage Operations in Modern Warfare.
28. Israeli Defense Forces. Counter-Sabotage and Rear Area Security Doctrine.
29. NATO Defence College. Hybrid Warfare: A New Paradigm.

30.U.S. Department of Defense. Irregular Warfare Strategy.

Українські наукові джерела та аналітика

- 31.Антипенко В.Ф. Державна безпека України: правові та організаційні засади.
- 32.Бандурка О.М. Теорія та практика забезпечення державної безпеки.
- 33.Гусаров С.М. Правові основи протидії терористичним загрозам.
- 34.Національний інститут стратегічних досліджень. Гібридні загрози безпеці України.
- 35.Вісник Національної гвардії України. Науково-практичний журнал.
- 36.Право і безпека. Науковий фаховий журнал.
- 37.Науковий вісник НАВС.
- 38.Матеріали науково-практичних конференцій з питань державної безпеки.

Публікації автора

- 39.Сливкін С.С..
- 40.Сливкін С.С..
- 41.Сливкін С.С..
- 42.Сливкін С.С..
- 43.Сливкін С.С..